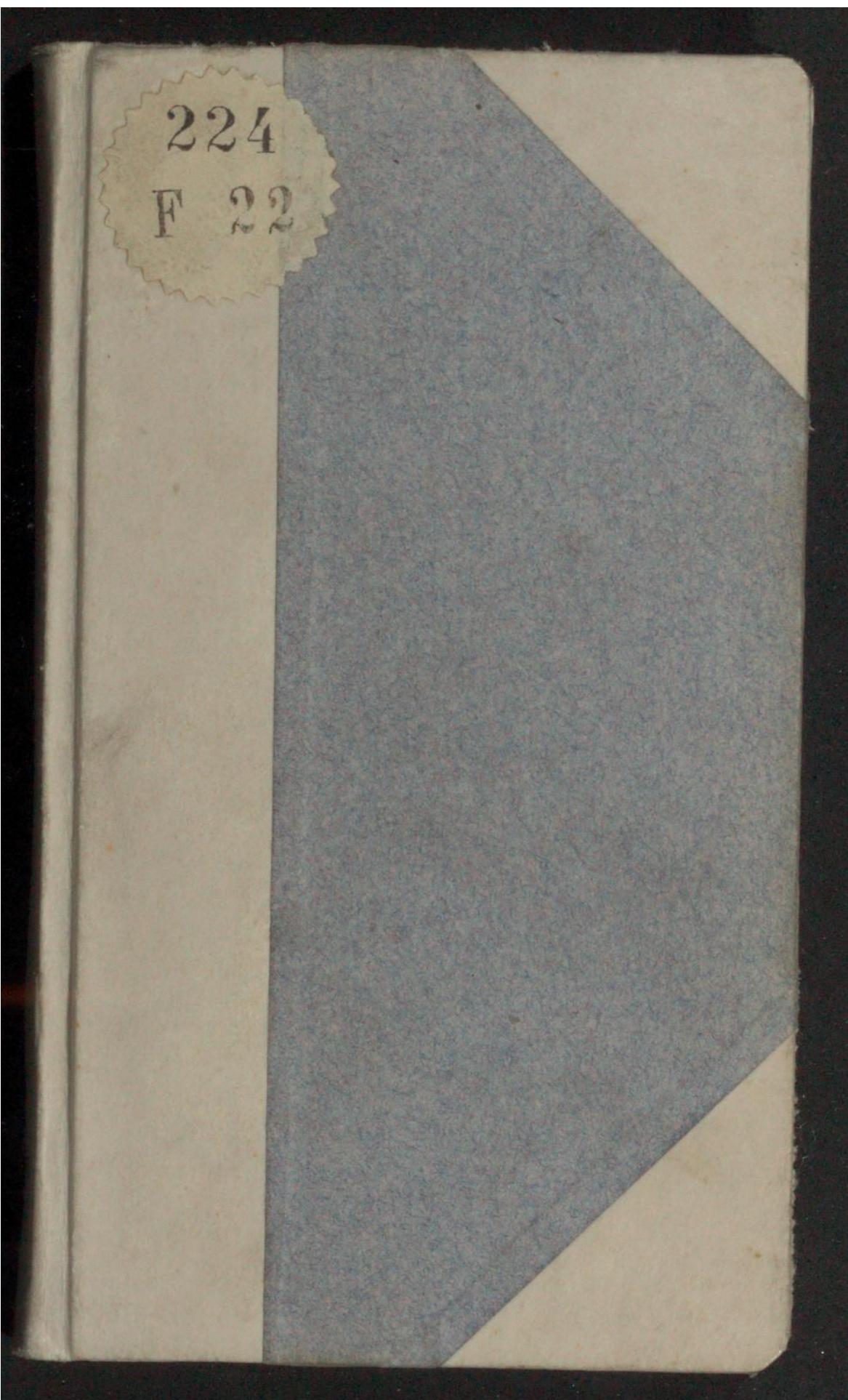

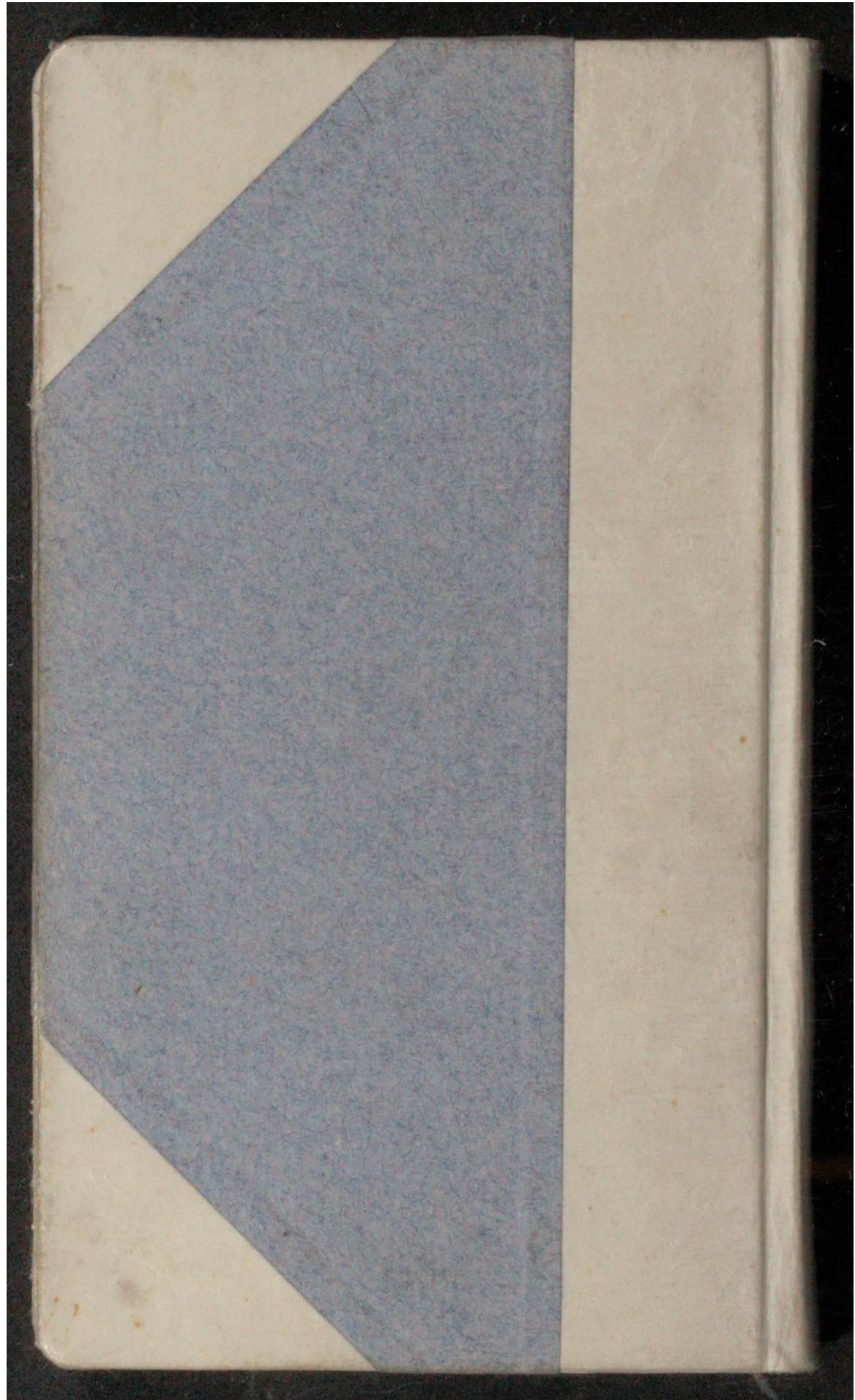
224

F 22

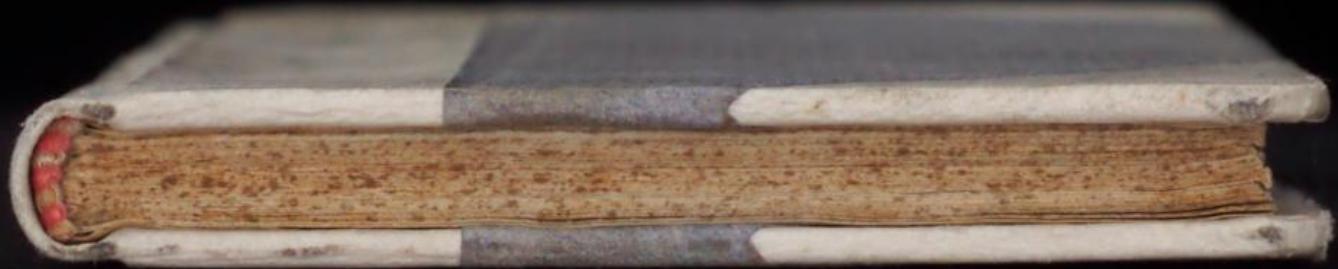
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

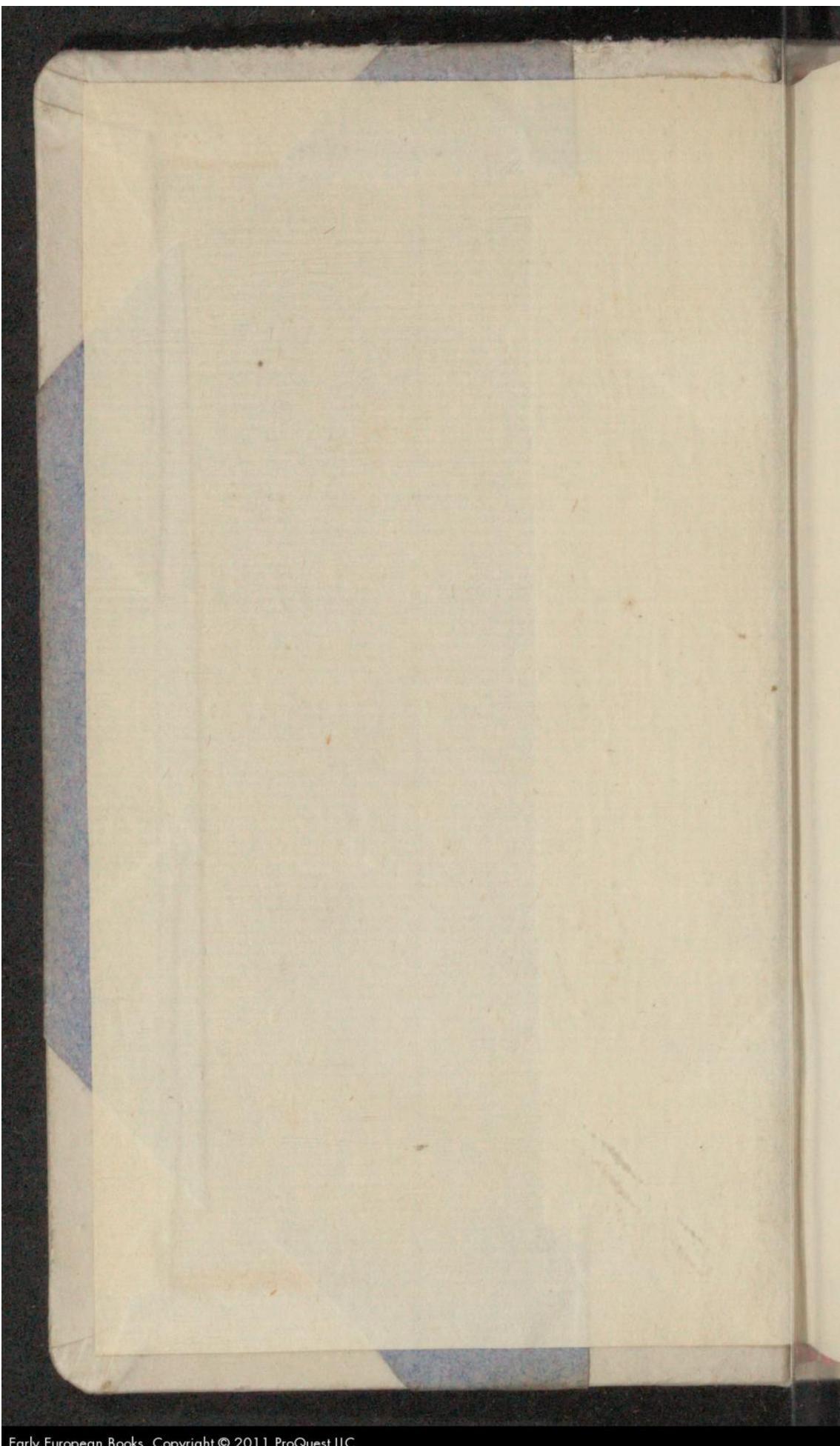
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

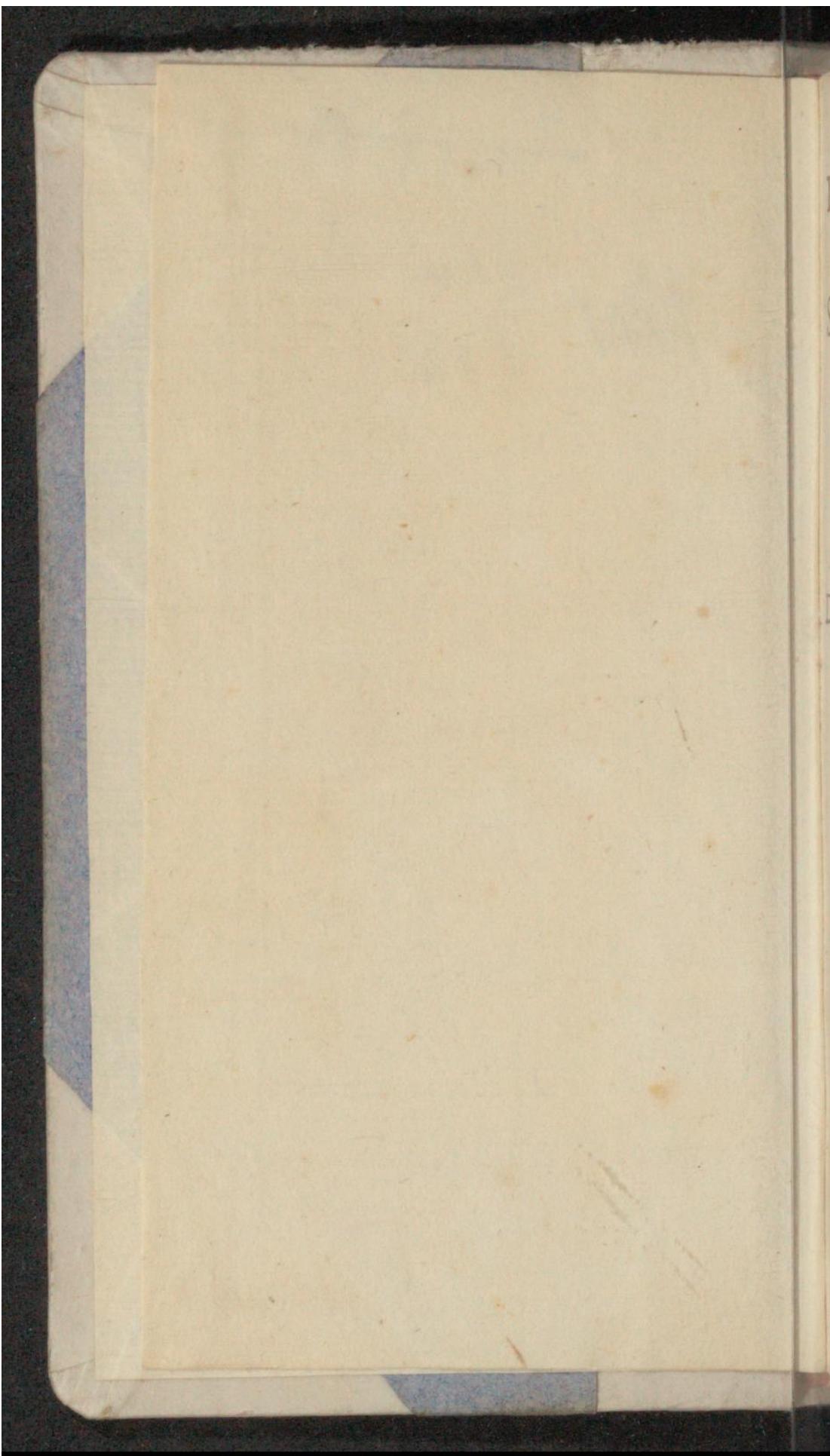
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

~~Blw. C. 97~~

Blw 224
F 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

F A S C I C U L U S
Disputationum Theologicarum
D E
S O C I N I A N I S M O.

*Quibus istius Religionis fucus detegitur,
methodus & πλάνη ostenditur & idea
Theologie hujus breviter adumbratur*

Authore & Praefide,

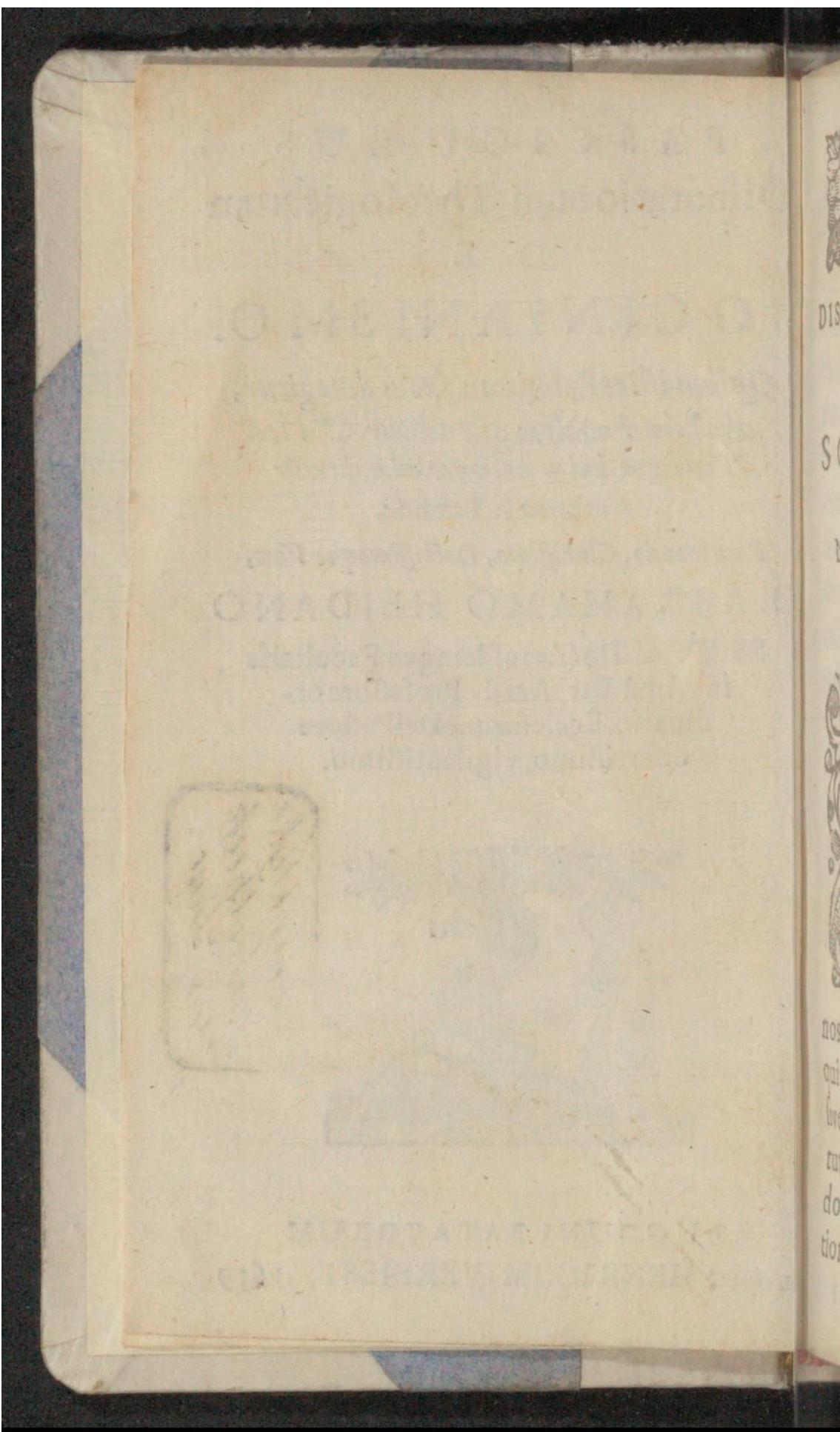
Reverendo, Clarissimo, Doctissimoque Viro,

D. ABRAHAMO HEIDANO

SS. Theol. Doct. ejusdemque Facultatis
in Almā Bat. Acad. Professore or-
dinario, Ecclesiæque Dei Pastore
disertissimo, vigilantissimo.

LUGDUNI BATAVORUM
Apud HENRICUM VERBIEST, 1659

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

DISPUTATIO THEOLOGICA;

PRIMA.

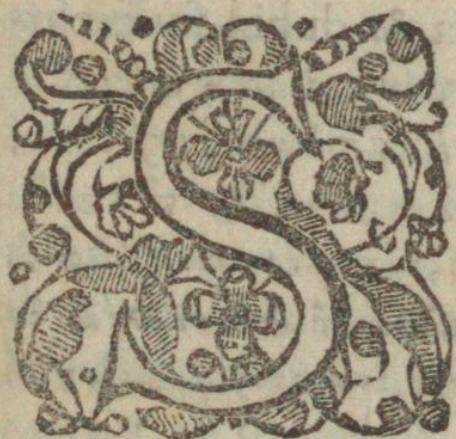
D E

SOCINIANISMO

Respondente

NICOLAO MASSIS, D. F. Graviense,

THEISIS I.

Apienter Apo-
stolus, I Cor. II.

19. Oportet hæ-
reses inter vos es-
se, ut qui proba-
ti sunt, manifesti
fiant inter vos.

Ut non mirari

nos oporteat super hæreses istas: sive
quia sunt; futura enim prænunciantur;
sive quia fidem quorundam subver-
tunt; ad hoc enim sunt, ut fides haben-
do temptationem, habeat etiam proba-
tionem. Cum enim quid sortitum est,

A 2

omni-

omnimodo sit, causam accipit ob
quam sit, & hæc vim consequitur per
quam sit, ne esse non possit. Est enim
hæresis quoque ex earum rerum gene-
re, quæ dum sunt, habent posse, &
dum possunt, habent esse. *Tertull. de
præscript. Hæret. c. I.*

2. Tanti vero est apud Deum pro-
batos agnosci filios ejus, ut melius sit
illos per hæreses explorari, quam has
omnino non esse. Sic enim datur illis,
dum per ambigua & dubia sunt elu-
ctati, sibi occurrere in unitatem fidei, &
agnitionis filii Dei, in virum perfectum,
eis μέτερον οὐλίνιας τὸ πλησίωμα? τὸ χειστό.
Ut ne sint amplius, νήποι, κλυδωνίζοντες
τοπερόποιοι ταντὶ αἰέμω τὸ διδασκαλίου τὸ
τῆκυλείᾳ τὸ θρώπων, τὸ πανεργία, τοῖς τὸ
μεδοδείας τὸ μάίνεις. *Eph. 4. 13. 14.*

3. Sunt autem Hæreses, definitore
Tertulliano, nihil aliud, quam doctrinæ
hominum & dæmoniorum, prurientibus
auribus natæ de ingenio sapientia secu-
laris. Quæ affectatrix & interpolatrix
veritatis, & ipsa quoque in suas hære-
fes

ses multipartita varietate sectarum invicem repugnantium scissa, temeraria interpres est divinæ naturæ & dispositionis. Unde & pleræque hæreses à Philosophia subornantur. Quod optimè observans *Apostolus*, nominatim Philosophiam contestatur caveri oportere, scribens ad *Colossenses* cap. 2. 8. βλέπετε μή πιστεύετε οὐκαγωγῶν διαφοροποιίας ἢ κενῆς αἰτίας, κατὰ τὴν τρόπον τοῦ πνεύματος, γαλάτα στιχεῖα τῷ κόσμῳ, ἢ εὐαγγέλιον.

4. Quo loco *Apostolus* omnium falsarum religionum formas ad tres species revocat. Prima est, quæ ex speculationibus curiosis, & tamen reconditæ cujusdam sapientiæ speciem, habentibus, oritur: cujusmodi est ἀγελαργεῖα, ex *Trismegisti*, *Platonis*, *Plotini Porphyrii*, *Famblichi*, & similiūm commentis extracta, ad quod etiam genus referenda est maxima Scholasticæ matæologiæ pars, quæ Euangeliū cum plurimis *Aristotelis*, *Averrois* & similiūm placitis permiscet. Alteram vocat

A 3

Apo-

Apostolus traditionem hominum, quæ tota est humanæ vanitatis partus, tota videlicet inanis ac manifeste superstitionis, sita in rebus externis, & plerumque etiam aperte stultis ac ineptis, sola nitens consuetudine, & fictis Enthusiasmis, accedente postea Dæmonum efficacia: cujusmodi est fere totus Papisticus cultus, ac præsertim Monastica illa perfectio, quam vocant. Tertia species tum erat illorum, qui Judaïsum (quem vocat Apostolus Elementa mundi, i. Mosaicos titus) cum Christianismo temperabant, à quibus etiam orta est magna ceremoniarum Papisticarum pars; veteribus Episcopis ista Pauli verba non satis attentes considerantibus. Ut verè Beza in hunc locum.

5. Harum hæresium facundus omni tempore fuit proventus, & qui rem Christianam ab incunabulis suis afflixit, & ne incrementa caperet, impediit. Maxime vero in initiis nascientis Ecclesiæ, oppugnata fuit Christi
tum

tum divinitas ab *Ebione*, *Cerintho*, & postea ab *Ario*, *Samosateno*, *Photino*, &c. tum humanitas ab *Apollinari*, *Nestorio*, *Eutychete*, & primatius fidei articulus quassatus & concussus fuit. Postea à capite ad corpus opus ductum est à *Pelagio*, qui incorruptas homini vires etiam post lapsum astruens, & liberi arbitrii usum integrum concedens, innatam superbiam valde adauxit, & communem errorē convertit in peculiarem hæresim. Quæ naturæ patrocinium suum commodans, tantum gratiæ detrahit, quantum naturæ tribuit.

6. Ab illo tempore adulteratus Christianismus, in Ethnicismum vel Judaismum transit: vel ad summum non nisi Semi-Christianismi formam retinuit. Unde paulatim nihil sani in toto corpore remansit: atque ita ortum habuit Anti-Christianismus, qui ex Ethnicismo & Judaismo conflatus nihil aliud est, quam informe chaos, & diversum panthera genus confusa camelō.

A 4

7. Ita

7. Ita afflictâ Ecclesiâ , cum non aliud remedium superesset, quam reformatio ejus in capite & membris : quo tam laudabile opus interturbaretur, Satanæ astus fuit, primo ne serio id tentaretur operam dare. Cui rei conatus illorum valde profuit, qui pio affetu secessionem ab Ecclesia horrentes, inutilibus & nil profuturis remediiis rem agendam consulebant, quo schisma, quod inde oriturum providebant, præverterent.

8. Sed cum malum hoc pacto sanari non posset, multo minus tolli, & jugi intolerandi impatiens esset populus Christianus , & veritatis Euangelicæ lux oriens tenebris misceri amplius renueret, & jam tempus appeteret, quo regredi debebat filius perditionis, atque ita Reformatio Ecclesiæ, qualis fieri inter tot impedimenta poterat, differri amplius non posset : Majori molimine id egit Diabolus, ut vel nascens Euangelium in herba oppimeret, excitatis contra ejus autores & professores sævissimis

vissimis persecutionibus: vel, cum haec non succederet, reformationem ipsam convelleret, adeoque suspectam & inutilem redderet.

9. Quod mito artificio procuravit: Statim enim in initio reformationis fanaticum genus hominum exortum, qui libertatis dulci nomine inescati, omne obedientiae jugum excusserunt, legum & Magistratus omnem reverentiam sustulerunt, & libertatem quam Euangelium docet in licentiam carnis verterunt, & spirituale Christi regnum, quasi hoc ipso oppositum regnis & Monarchiis mundi, in eversionem omnis temporalis Dominatus extulerunt. Quo non tantum ingens rerum perturbatio, & magna scandalorum seges exorta, sed & profectus Euangelii intercisis, cum Euangelio imputantur illae turbæ, quæ illi evertendo & corrumpendo tantum comparatae erant.

10. Non hic stetit impetus. Licet enim Papatus reformationem necessa-

riam judicarent, quotquot ex Scripturis de iis rebus pronunciandum censebant: Alii tamen hic in excessu peccatum à primis reformatotibus mürmurabant: & simul cum erroribus & ritibus rejectis, multa nigro theta in Ecclesia Romana notata, quæ conservari, aut saltem tolerari consultius fuisset, vel saltem non statim damnari expediisset. Qua in re Erasmi & Cassandri potissimum labor versatus est, qui dum leviora quædam reformari optant, præcipuos Ecclesiæ Röm: nævos dissimulant aut transiliunt. Unde & factum ut in quibusdam Ecclesiis, ut in Anglicana præsertim patet, non simul cum reformatione doctrinæ, ordo immutatus sit, sed Hierarchia & Episcopatus, qualis in Papatu ex parte cernitur, tenta sint.

II. Alii hic defectum causari, & multo plura exturbari debuisse, quam factum sit. Quod eo usque extenderunt quidam, ut Trinitatis mysterium, seu Anti-Christianum dogma de gradi de.

du dejici, similiter Pædobaptismum ex Ecclesia eliminari, ceu Anti-Christi characterem, voluerint, &c.

I 2. Quin eo profecit quorundam *auθαδεια*, ut reformationem eo nomine suggillare ausi sint, quod non qua parte fieri illam oportuit, tentata sit. Cum quidam non illam tantopere circa fidem, quæ illis non magnopere necessaria visa est, quam circa charitatem occupari debuisse putarint. Unde monstrosi illi partus *Davidis Georgii*, & *Henrici Nicolai*, *Patris*, ut vulgo celebratur, *domus charitatis*, qui dum charitatem tantopere commendant, circa fidem *conci'gnosav*.

I 3. Tandem oculatior, ut sibi quidem visus est, his omnibus *Lælius Socinus Senensis*, *Patruus Fausti Socini*, cum præter pauca quædam, ea videlicet, quæ ad salutem prorsus sunt necessaria, nihil fere in Ecclesiis, quæ Romanum Anti-Christum execrantur, post tantas tamque diuturnas tenebras, suæ pristinæ claritatè restitutum videret, (uti de eo testatur

A 6

Faust.

Faustus Socinus, in priore fragmento duorum scriptorum, pag. 5.) majus scilicet opus moliri annis est, quod postea ex mente ejus, vestigiis ejus insistens Faustus, perfecit, & novam quandam reformationem Orbi propinavit, & universam Theologiam, nova inducta forma, innovavit.

14. Quam his Encomiis exornat:
Eques quidam Polonus in dissert, quam F. Socini operibus præmitti voluit: quod per eam strata m̄ atque expeditam habemus viam ad supremam beatitudinem (quæ est Sociniana Christianæ Religionis æt̄usq; Cis) quam per plura annorum millia ante adventum Christi humānum genus semper desiderarit, semper ignorarit, quam ipsi Mosaicæ legis cuttores pertenui aliquando suspicione odrati nunquam aperte deprehendere potuerint, quam denique à Christo Apostolis patefactam, mox succrescentium errorum spinis obsitam, atque dira obruente caligine abditam, rursus exacto fabularum senticeto, ac redditâ veritatis luce beni-

benignissimus Deus (opera scil. & ministerio F. Socini) detexerit atque restituuerit.

15. Hic pes figendus , ut ideam quandam Theologiæ Socianæ efformemus. Primo, cuin nec in Papisino extaret illa via qua ad immortalitatem perveniri potest : neque ab iis, qui reformationem Papatus aggressi sunt, illa animadversa sit aut detecta ; Quid aliud restabat quam ut illam à Lælio & Fausto doceretur mundus? Qui scilicet illud, in quo omnes hactenus cæcutierunt, in luce posuerunt. Periclitabatur nimirum de salute sua populus Christianus, nisi *Socinus* hic suppetias tulisset. Quis tantum bonum Senis expectasset?

16. Namque illa revelatio , quam expedita via ad supremam beatitudinem monstratur, quamque per tot annorum millia ante adventum Christi genus humanum semper desideravit, semper ignoravit, quæque maximam partem populi Dei sub legelatuuit; vel

est

est illa via , fine cuius cognitione nemo salutis compos evadere queat: vel etiam sine ejus exerta cognitione constat salus, & alia via ad immortalitatem perveniri potest. Si primum dicatur magna invidia creatur φιλαυθεός τῷ Deo, qui tantum sapientiae thesaurum, tot secula genus humanum vel celaverit, vel ita involverit, ut ne quidem ab iis quibus revelatus fuit, unquam aperte deprehendi potuerit. Ut certe nullum admodum vel exiguum oporteat esse πέντε διηγέρειν illud Judæi & circumcisionis , quod ceu primarium illis tribuitur ὅπερ εἰπεῖται τὸ λόγον Στοκεῖ. Rom. 3. 1. 2. & 9. vide & Deut. 4. 6. 7. 8. & Ps. 147. 19. 20. Quid interea tot gentium myriadibus factum : an illæ omnes destitutæ hac salutari via, de salute periclitatae sunt? Et cum illius revelatio soli *Socino* vendicatur , quid ? An ergo extra Socinianismum nulla spes salutis ? Beatum ergo oportet esse illum Poloniæ angulum , cui tanta repente lux oborta est.

16. Quin

17.
pedium
nam, q
quim p
eam e
quis eru
tem in
hanc a
gelium
inde e
sto &
& mo
opera
mano
jor Ma
Socinu
18.
sine a
homini
quid e
bis ex
fuit S
eius n
& ex
meth

17. Quin & clarius multo & expeditius hanc viam à *Socino* proposi-
tam , quam à Christo & Apostolis un-
quam patefacta fuit, inde liquet, quod
eam è scriptis Apostolicis nunquam
quis eruat, nisi *Socini* præjudiciis mén-
tem imbutam afferat. Neque viam
hanc assequi possit, nisi in aliud Eu-
angelium transferri se patiatur. Quod
inde etiam patet quod lux hæc à Chri-
sto & Apostolis excitata , tam repente
& mox evanuerit, neque nisi *Socini*
opera post tot secula reducta sit, & hu-
mano generi donata. Ut videatur ma-
jor Mose, Christo & Apostolis doctor
Socinus mundo affulsiſſe.

18. Quod si hæc via talis est, ut
sine ejus explicita cognitione tamen
homini salus constare possit: profecto
quid opus est eam tam grandibus ver-
bis exornare ? Aut quid omnino opus
fuit *Socino* ? Nisi forte in eo consistat
ejus nova revelatio , quod faciliorem
& expeditiorem salutis conficiendæ
methodum attulerit, qua viam ante fa-

lebroſam

lebrosam & horridam nobis complanaverit, ut per illam incedentes tutius & citius & facilius ad metam æternæ salutis perveniamus. Quia in re an illi fides adhibenda sit, antea dispiciendum foret. Et tamen nisi hanc illi viæ prærogativam asserat, quid proprius est, quam ut inter humani ingenii curiositates censeatur quæ magis logomachias gignat, quam ædificationem Dei?

19. Sed quo hujus, ut sibi quidem videtur, Prophetæ novam revelationem, qua instar novi Muhammedis orbi novus doctor apparuit, rectius percipiamus, utile erit institutum ejus, & scopum, quem sibi præstruxit, sub inquit revocare: ut inde velut in tabella ob oculos certi possit hujus Theologiae quidam typus & idea, & qua μιδοδείᾳ τὸν θάραυς progressus fecerit.

20. Ut enim ἡ ἐπούρη illa τὸν ματαύρῳ, ut Petrus illa insignit 2 Pet. 2. v. 18. omittamus, quid quæso hæc nova Theologia præcæteris affert, quo caput extollat, & omnes prægravet?

Sanc

Sane si in intima ejus inspiciamus, illamque, ut oportet, evisceremus, statim apparebit cuivis qui præjudiciis occæcatus non est, aliud eam nihil esse, quam rationis suminæ lusum, natum de ingenio sapientiæ secularis, & Theologiæ naturalis emendatiorem typum. Mysterii pietatis emasculacionem, & Christianismi infelix struprum: quæ in summa aliud nil contineat praeter Ethicam Christianam, eamque valde informem. Cujus $\tau\delta\tau\eta\pi\tau\alpha$ non constituat Christus, utpote qui salutis & immortalitatis hujus non sit autor & acquisitor, sed tantum confirmator & Exemplum, cum sine illo & per alium omnia quæ ad salutem faciunt, procurati potuerint. Imo si proprius eam intueamur, patebit aliud nihil esse, quam Paganismum, Judaismum, Turcismum, teotorio Christianismi obdutum, & ita comparatum, ut omnium hæresium & sectarum possit esse recipaculum, & in quam omnes sectæ, recentis erroribus suis, conspirare possint,

sint, & coire. Ac in eo singulariter conspicabilem, quod nova & inaudita hactenus scripruram interpretandi methodo, verum ejus sensum elidat & perimat, dum quæ in ea continentur ita extenuat ut simul abscondat, & quæ non habet, miris fidiculis ex ea exprimat & eliciat. Quod vere est ἡ οὐείτηρας λόγος ἡ τῆς ποιῶν, ἡ τὴν ὑπῆρχον αρχήτηρα.

21. Ex qua Theologiæ hujus ~~castra-~~
~~πατρώς~~ obiter constat, anguste nimis &
tenuiter de illa judicasse, qui Photi-
nianismi limitibus illam circumscri-
bunt, quasi nihil aliud sit, quam inter-
polatus Photianismus. Est enim ille e-
xigua tantum vestis hujus lacinia, in il-
lum tantum finem à Socino ascitus, ut
Monarchiam Dei astruendo, viam sibi
sterneret ad conciliandas sibi omnes
sectas, quæ Trinitatem contra reforma-
tos abhorrent, & ut Ethnicis, Judæis,
& Muhammedanis aditum pararet ad
amplectendam religionem Christia-
nam, quam non nisi meliore sui parte
~~castra-~~

astratam gratam illis fore sibi persuauit. Sed revera nihil aliud sibi voluit, quam novam & à se excogitatum immortalitatis viam pandere, eamque mortalium generi præ ceteris commen-
lare. Quæ ut à nullo mortalium repudiari posset, & omnibus in universum quocunque errore & hæresi infectis esset accommodata, ut placere posset, necesse habuit, vel ipse se in errorum istorum laqueos induere, vel saltem eos in aliis tolerare, & in omnibus tolerabiles sciscere.

22. Ut hinc sequatur, religionem Christianam statim ab excessu Apostolorum ingentem veritatis Eclipsin passam, quæ usque ad *Socini* tempora duraverit: ita ut viâ salutis ignoratâ, sicut populus sic sacerdos cimmeriis tenebris immersus jacuerit, quas ante hujus Prophetæ adventum superare non potuerit. Quinimo omnes Ecclesiæ Patres vero scripturæ intellectu destitutos, miserandum in morem ad unum omnes delirasse, & instar vespertilio-

num

num ad lucem solis cæcutiisse. Ut, verbi gratia, ante *Lælium* mundo ostensum, nemo, quis primi capituli Euangelii Johannis sensus esset, comprehendere potuerit. Quasi præcipuum illud sit Christianismi sphalma, quod nimium Christo tribuat, & in illo omnes spes suas sibi reponat. Ut si aliquam viguisse intermedio illo tempore religionis intelligentiam verum sit, necesse sit priorem illam repartam inter Ethnicos, Judæos & Muhammedanos, quam inter Christianos: qui saltem rectius de Deo senserint, & melius naturæ lumine usi sint, & veriores de Dei cultu sententias foverint, quam ipsi Christiani. Ut aut valde felicem hunc doctorem esse oportuerit, cui talis præ aliis revelatio contigit, aut certe, quod proprius est vero, impostorem, omnium qui in seducendo mundo operam tribuerint, maximum.

23. Restabat, ut per singula iremus, & illa suis momentis expendemus: sed quia in nimis magnam illa molem

Utenolem ex crescerent, malumus illa sequentibus diatribis reservare.

DISPUTATIO THEOLOCIGA,
SECUNDA.

D E

S O C I N I A N I S M O ,

Respondente

SERVATIO HENRICI Medioburg. zel.

T H E S I S . I.

Non potuit tanta immutatio doctrinæ in religionem Christianam invehi, quâ tota ejus facies nverteretur, sine novorum principio cum substructione. Quia enim nova via salutis, quæ hactenus mortales laudauit, ostentatur, novam quoque in dagandæ ejus rationem & methodum præscribi oportuit.

2. Cum enim duplex sit perveniendi ad veritatem via; una per fidem, quæ solo verbo innititur, alia per rationem; unice id cavendum in rebus

rebus divinis, & quæ sola revelatione
innotescunt, ne fidei contemnentes
initium, immaturo & perverso rationis
amore fallamur: ut ne in illorum ho-
minum vanitatem incidamus, qui ni-
mis in hæc corporalia progressi atque
lapsi, nihil aliud putant esse, quam
quod istis quinque notissimis nunciis
corporis sentiunt: & quas ab his plagas
atque imagines acceperunt, eas fe-
cum volvunt, etiam cum conantur re-
cedere à sensibus: & ex earum morti-
fera & fallacissima regula, ineffabilia
veritatis penetralia rectissime metiri
se putant, ut recte Aug. de utilitate
credendi cap. I.

3. Neve etiam quæ natura huma-
ni ingenii, & diligentiae vivacitate,
vel artis adjutorio percepimus, ad res
incorporeas & spiritales transferre co-
nemur, ut secundum illas has metia-
mur aut concipiamus, neve etiam uni-
versam naturam conantes transcende-
re, præsumptiones opinionum nostra-
rum audacius affirmando, Deo impu-
temus,

temus, atque ita nobis intercludamus intelligentiæ vias.

4. Cum enim fidei sit rationi præscribere, & id facere, ut ne sit opus ratione: in contrarium evenit, ut ratio præscribat fidei, & fidem de loco moveat. Cum rationis sit, etiam nulla ratione redditia Deo credere. Cui si credas, cur ergo rationem requiris, quæ efficere possit ut non credas. Si rationem requiris, & quærendum putas, ergo non credis: ideo enim quæris, ut sequaris cum inveneris.

5. Ut certe ratione sua abuti convincantur, quicunque hac in parte nimis rationales videri volunt. Qua in re jure merito litem intentamus *Sociniano* & sectariis ejus, qui principium Religionis & Theologiæ rationem constituentes, & scripturæ eam præponentes, non nisi in hujus dedecus & depressionem, illam tantopere extollere & exornare competiuntur.

6. Licet enim quandoque videri nolint rationi humanæ nimium tribuere,

buere, quod veræ voces etiam quandoque ab invitatis pectoribus erumpant: tamen cum rem ipsam sine ambagibus eloquuntur, & domesticum sensum produnt, ita instituunt: *Id nullo modo verum esse posse, cui ratio prorsus, communisque sensus repugnet: adeo ut si id scriptura asserat, non tamen credendum sit, quod ratio contra militet. Iude de nati hi Socini flosculi, libello de officio hominis Christiani, pag. 33. Dogma de Trinitate ob id rejicitur, quoniam cum ipso sensu communi manifeste pugnat.*

“ 7. Idque eo usque extendit *Socinus* lib. de Servatore parte III.
“ c. 6. ut his verbis loqui non crubescat: Ego quidem etiamsi non semel,
“ sed saepè id in S. monumentis scrip-
“ ptum extaret (nim. Christum pro
“ peccatis nostris Deo satisfecisse)
“ non idcirco tamen ita rem prorsus se-
“ habere crederem, ut vos opinamini.
“ Cum ea quæ fieri non posse aperte
“ constat, divinis etiam oraculis ea
fuisse

“fuisse in speciem diserte attestanti-
“bus, nequaquam admittantur, & id-
“circo sacra verba in alium sensum
“quam ipsa sonant per inusitatos e-
“tiam tropos quandoque explican-
“tur. Et *parte IIII. c. 4.* rejecta gene-
“rali ista probandi ratione, qua scil.
eum, qui dixit, ejusmodi esse appareat,
ut nulla in re mentiri possit; singula-
rem hanc requirit, qua id nominatim,
“quod comprobandum est, per cau-
“fas aut effecta propria ita se habere
“demonstret, adeo ut non modo quia
“Deum dixisse appareat, id verum esse
“conster: sed etiam quia verum esse
“appareat, id Deum dixisse, nobis,
“sicut facere jubemur, certo persua-
“deamus.

8. Quibus succinit *Smalcianus*, ita
loquens *Homilia 8. in c. I. Johannis*
“Quod credimus, etiamsi non semel
“atque iterum, sed satis crebro & di-
“fertissime scriptum extaret Deum es-
“se hominem factum, multo satius
“esse, quia haec res sit absurdum, & fa-

B

næ ra-

“næ rationi planè contraria, & in Deū
“blasphema, modum aliquem dicendi
“communisci, quo ista de Deo dici pos-
“sint, quam ista simpliciter ita ut verba
“sonant, intelligere: & ita sanctissimam
“Jesu Christi religionem pro turpissi-
“ma omnibus ridendam exponere.

9. Ex quibus haud obscure hic pro-
cessus Theologiæ Socinianæ longe
perversissimus colligitur: Eos id solum
quod verum appareat Rationi & per
causas & effecta propria ita se habere
demonstrari possit, credere, Deum ip-
sum dixisse, & in verbo revelasse. Quæ
verò rationi non apparent vera esse,
neque per causas & effecta propria ita
se habere demonstrari possunt, etiamsi
Deum ipsum dixisse appareat, nondum
satis vera existimare: imo vero si fieri
non posse aperte rationi humanæ con-
stet, ea, utut sæpe in S. Literis scripta
extēt, & facta fuisse diserte perhibe an-
tur, ac ubique clarissimis verbis testata
reperiantur, nequaquam admittenda
vel credenda, sed potius in aliud sen-
sum,

suum, etiam per inusitatos tropos infle-
ctenda esse statuere. Quod certo ni-
hil aliud est, quam rationem scripturæ
præferre, & sensum revelationi præpo-
nere & opponere, & verbo Dei vim
facere, & sensum ejus, qui per verba
ad animos nostros venit, vero suo in-
telle&t;tu spoliare, ut quod dicitur, quasi
non dictum habeatur, & quod non di-
citur, illi affingatur.

10. Idque ipsa praxis illorum ho-
minum ob oculos ponit. Cur enim
Trinitatis mysterium illis negatur, in-
carnatio & ἐναρθρωμένη τῆς λόγου ridetur,
satisfactio Christi pro peccatis explodi-
tur, Justificatio ex fide exhibatur, &
reliqua pietatis mysteria & arcana pro-
scribuntur? nisi quia hæc ut ex scriptu-
ris intelliguntur, & verbis Scripturæ
traduntur, cum ratione sua conciliare
non possunt: & malunt rationi suæ
adhærere, quam verbis Dei.

11. Hinc est, quod tam novas, in-
auditas, peregrinas & absidas inter-
pretationes comminiscantur, quas po-

B 2   It ea vet-

stea verbo Dei imputant: uti nominatim est illa celebris *icap. I. Euang. Joh.* depravatio à *Lælio Socino* primitus, uti ipse gloriatur excogitata: quæ sicuti nulli retro Patrum in mentem venit, & tot secula omnibus fidelibus ignota fuit, ita à nullo effungi potuit, nisi qui Trinitatem personarum in una essentia, & Deitatem Christi & Spiritus negare sibi propositum habuit. Ut nisi felix *Lælii* ingenium hic succurisset erranti Mundo, decantatus hic locus, & Christianorum omnium omni tempore ore tritus, omnibus lectus, sed nulli omnino intellectus, perpetuis te-nebris damnatus nulli usui fuisset. Quid quæso est, Scripturæ nasum certum affingere, quod tantopere in Pontificiis damnamus, si hoc non est?

12. Ita si argumenta ejus, quibus Trinitatem, Incarnationem & satisfactionem oppugnat, recto oculo inspi-cias, comperies eorum pleraque aut certe præcipua nihil aliud esse, quam cæcæ rationis *βανχδ' υμα* quibus fere dicis

dicis gratia tantum substruuntur aliquot è scripturis petita testimonia, ut glaucoma objiciat imperitioribus; quorum sensum ad rationis normam exacta, ita pervertit, ut ne id importent quod argumenta ista prorsus refellere creduntur.

13. Et vero si effata philosophica, & principia rationis quibus nititur, bene libres & pensites: non illa ex veris Philosophiæ fundamentis eruta, sed vel in ipsius cerebro enata, ab ipsoque primitus excogitata: vel ut vera sint, tamen male applicata & violente detorta comperies. Talia denique in quibus à genuina & nativa verborum significatione recedentes, illegitime à posse ad esse procedunt: & ex uno vel altero exemplo male abstracto universales fabricant regulas: quibus deinde præconcepta sua præjudicia inædificant.

14. Quid hoc aliud est, quam in hisce tenebris spiritualibus sibi de suo accendere lumen, & se malleolis proprii ignis

B 3 circum-

circumcingere: ut postea in focum ignis quem de se succenderunt, eant, & propriis scintillis pereant. ut de istis rationibus loquitur Proph. Esa. 50. 11. illa enim est justa hujus peccati *et iudicis*, ut contemptum Prophetiae sequatur nudatio, Prov. 29. 18. & qui ad legem & testimonium non properat, neque fecerit secundum verbum illud, non oriatur ei lux matutina. Esa. 8. 20.

15. Etenim prærogativa Dei, cum totum hominem complectitur, non minus rationem, quam voluntatem ejus circumscribit: ut homo in universum se abneget & accedat Deo. Quare sicut legi divinæ obediens tenemur, licet reluctetur voluntas, ita & verbo Dei fidem habere, licet repugnet ratio. Cum si ea duntaxat credimus, quæ sunt rationi nostræ consentanea, rebus assentiatur, non auctori. Quod etiam suspectæ fidei testibus præstare solemus. Unde quanto mysterium aliquod divinum, magis fuerit absonum & incredibile, tanto plus in credendo exhibetur hono-

tur honoris Deo; & fit victoria fidei nobilior.

I 6. Et certe, nisi in rebus fidei, rationem præcedat autoritas, abrogatur Deo Magisterium, & homo constituitur Judex Dei, cujas verba suo sensu in ordinem cogit; ut non obtineat illud, *sic dicit Dominus*, sed quod homo de se excogitat. Ut nisi propitium se homo præstet Deo, perierit illi omnis autoritas in hominem.

I 7. Atqui tantum abest, ut rationi aliqua prærogativa h̄ic debeatur, ut contra Christus gratias agat Patri, quod absconderit h̄ec ab intelligentibus & sapientibus, & revelarit ea innoīis infantibus. Matth. 11. 25. Unde & discipulis suis dixit, εὰν μὴ σπαθῆτε καὶ χόνδρος ὁστῶν τὰ παιδία, οὐ μή εἰσέλθητε εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ θεοῦ. Matt. 18. 3. Vult plane hos instar Infantium suscipere regnum Dei. Quia Deus præteritis sapientibus, potentibus & nobilibus secundum carnem, quæ stulta sunt mundi & infirma, & ignobilia, & contemptibilia, & ea quæ non

FASCIC. DISPUT.

32

*fuit, elegit, ut ea quæ sunt aboleret, uti
ne gloriaretur ulla caro coram eo. I.
Cor. I. 27. 28.*

18. Neque tantum injuria fit Deo,
sed & homini ipsi, cum talis illi *incuria*
ascritbitur, cui nullo modo par est, &
quam sustinere non potest. cum enim
ipsa ratio per peccatum obtenebrata
sit, quod horrenda illa ignorantiae pro-
funditas, cum qua mundum istum in-
gredimur, testatur, & quæ nos à pueri-
tia obsidet, certe si lumen, quod in nobis
est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ e-
runt? Matt. 6. 23. Ex ista densissima
tenebrarum caligine omnis error hu-
manæ vitæ proficiscitur, qui omnes fi-
lios Adam tenebroso quodam sinu su-
scipit: unde cum multis præjudiciis à
veri cognitione avertamur, nunquam
iis liberari possumus, nisi ab illo illumina-
nemur, qui est lux mundi, & via, veri-
tas & vita, Joh. I 4.

19. Lux ista lucet quidem in tene-
bris, sed tenebræ eam non comprehen-
derunt, Joh. I. 5. Unde hæc est con-
demna-

demnatio, quod lux quidem venit in mundum, sed dilexerunt homines potius tenebras quam lucem, Joh. 3.19. At quomodo tenebre judicent de luce & lumine? Et quomodo sapientiam Dei posset justificare homo, cui illa est stultitia? & quomodo verbo crucis ædificari ad salutem posset, qui ad illum impingit & offendiculum patitur? quis à tam stulto judice rectam sententiam expectet? Unde quo quis majorem sapientiam præfert, & majore ratione nisi videtur, eo iniquior Euangeliō reperitur. nimirum non capit anima-
lis homo ea quæ sunt Spiritus Dei: stultitia siquidem illi sunt, nec potest cognoscere, eo quod spiritualiter dijudicantur, I Cor. 2. v. 14. Quare monet Apostolus, I. Cor. 3. 18. ut ne quis se ipsum fallat: si quis videtur sibi sapiens esse inter vos in seculo hoc, stultus fiat, ut reddatur sapiens. Etenim sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.

20. Cum enim pleraque Christianæ fidei mysteria sola revelatione no-

P. 5 bis

bis innotescant; & aut de illis rebus sunt quæ Deus de se ipso manifestavit, aut quæ ex mero ejus beneplacito flu-xere: quid circa illa ratio sibi arrogare possit? nonne plane hic intellectus no-ster captivandus & subjiciendus Deo? An forte quia aliter homini videtur, & ratio secus de iis quæ revelata sunt ju-dicat, alium sibi Deum, & aliam vo-luntatem ejus finget? aut eo demen-tiæ prorumpemus, ut verbis quibus Deus se & voluntatem suam γνωστίς & notam facit, vim adhibeamus, quasi non illis significetur quod dicitur?

21. Cum ea quæ verbo Dei reve-lata sunt, talia sint, *quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt*, I Corinth. 2. 9. quæ sunt solæ viæ, quibus in rerum notitiam na-tura duce introducimur; nihil restat, quam sola fides, quæ conculta ratio-ne & silentio illi imposito divina ap-prehendat. Ut dignius quiddam sit credere quam scire. In scientia enim mens humana patitur à sensu, qui à re-bus.

bus materialis resilit. In fide autem anima patitur à Deo, qui est agens dignius.

22. Illud scire operæ pretium esset ab ipsis rationariis, quam rationi dictaturam in hisce permettere possint. Nam aut ratio sibi relicta, & prout natura cuique inest, sibi hoc judicium assumet: & nimis cerea erit hæc regula judicandi, & verè Lesbia. aut prout principiis Dialecticæ, Metaphysicæ, Physicæ, Ethicæ, &c. suffulta & instruxta judicat: atqui annon sic præda sumus Philosophiæ, quando ad mysteria fidei dijudicanda sic perpetam applicatur, & ad normam Philosophorum axiomatum dicta Biblica æstimantur? & quid hic consilii, cum judicia variant, & unus sic, alter aliter de iisdem rebus judicat? & cum rationi ipsi lis intentatur, quis ipsam rationem judicabit?

23. Quo fine vero hæc ab ipsis urguntur? nimirum ut omnes homines in negotio religionis inter se exæquent, fidei omnia mysteria, & quicquid in

B 6 religio-

religione est *μυστεῖα*, exturbent naturalem Theologiam in locum revelatæ substituant. Scripturam ludibrio exponant, & explicationibus suis enervent, ut juxta hanc interpretandi methodum intellecta, aut nullum aut tenuem sensum fundat, sed instar hydropici corporis, plus ostentet, quam revera continet.

24. Tutissimum hic est, non nimium sibi tribuere, nec rationi nimium indulgere, sed illam intra cancellos verbi cohibere, ut discat ab uno Deo pendere, & ex ejus præscripto sapere. ne ultra quam par est se promovendo, se perdat, & dum scrutatur majestatem, opprimatur à gloria.

DISPU-

DE SOCINIANISMO.

37

DISPUTATIO THEOLOGICA,
TERTIA.

DE

SOCINIANISMO,

Respondente

IOANNE à CRALINGEN, Lugd. Bat:

THESES. I.

NON potuit Theologiæ puritas constare, quæ tam putri fundamento innititur: neque enim ratio humana quæ tam multis aberrationibus obnoxia est, potest taleni Ecclesiam constituere, quæ sit σύλογον καὶ ἐργαῖων τῆς ἀληθείας. Quare ut vere sit noster cultus & Religio spiritualis, & λογικὴ λατρεία, oportet nos ante μεταμορφήν τῆς ἀνακαυσόσης πῦρος ήμῶν, εἰς τὸ δεκαπάζετην ήμᾶς ποτὲ δέλημα τῷ διεῦτο αἴγαδον, καὶ δ' απεσδύ, καὶ τέλειον. Rom 12. 2.

2. Etenim ratio sibi permissa, tantum abest ut cum Veritate amicitiam contrahat, ut potius bellum illi δισπόζον indicet, & à religione exulare compellat. Cum enim in investigatione

Natu-

Naturæ tanta nobis nascatur difficultas inveniendi Veri, ut nisi recte regatur ratio, magis impedimento sit, quam ut certam nobis viam monstret: quanto magis illam cæcutire & cæspitare in rebus divinis, & à sensu remotis, verum est!

3. Etenim jam à pueritia, obsessa est mens nostraldolis & notionibus falsis, quæ adeo altas in intellectu radices egerunt, illumque ita occupant, ut Veritati difficilis aditus pateat. Et quantumvis se illis liberare nitatur, tantam tamen ab illis molestiam patitur, ut nisi aliunde munita & adjuta, nihil promoveat, sed magis extra oleas currat.

4. Falso enim asseritur, sensum humanum esse mensuram rerum. Quin contra omnes perceptiones tam sensus quam mentis sunt ex analogia hominis, non ex analogia Universi. Estque intellectus humanus instar speculi inæqualis ad radios rerum, qui suam naturam Naturæ rerum immiscet, eamque distorquet & inficit. Unde ex hac humani

mani Intellectus proprietate, non mirum est, non capere hominem animalem ea que sunt Spiritus Dei. Neque mundum in sapientia Dei non cognoscere Deum per sapientiam: Cum ipsa Dei sapientia illi videatur stultitia.

5. Præterea spiritus humanus, prout disponitur in hominibus singulis, est varius, multis & fortuitis perturbationibus obnoxius: vel propter temperamentum & naturam cuiusque propriam & singularem, vel propter educationem, & Magisterium quo usus est, vel propter lectionem librorum & autoritates eorum quos quisque sequitur & miratur: vel proper impressionum differentias, prout animum vel affectum vel liberum offendunt. Unde fere fit, ut quam quisque religionem & opiniones à pueritia imbibit, illis in tota vita se dedat, nec nisi cum summa difficultate deponat, aut si se nimis nititur, fit ut cum nimis intelligens videri appetit, nihil intelligat, & intellectum decoquat, & dum se perpetuo quærendo fa-

do fatigat, nunquam aliquid certi inveniat.

6. Cumque homines per sermones socientur, & verba ferè ex captu vulgi rebus imponantur: hinc fit, ut mala & inepta verborum impositio miris modis intellectum oblideat. Quod soliti sumus conceptus nostros verbis quæ rebus accurate non respondent, alligare: adeo ut persæpe vocibus non intellectis præbeamus assensum. Quæ causa est tam multarum controversiarum inter homines, quæ fere omnes in inanes logomachias desinunt.

7. Quæ omnia rationem nostram tam multis difficultatibus & perplexitatibus involvunt, ut in multis vix ac ne vix quidem, in aliis non nisi fortuito se iis evolvere ac extiricare per se ipsam queat: nisi pro summa regula habeat, ea sola quæ nobis à Deo revelata sunt, ut extra omnem dubitationis aleam posita, esse amplectenda & credenda. Et quamvis forte lumen rationis, quam maxime clarum & evidens,

aliud

aliud quid nobis sugerere videatur,
soli tamen autoritati divinæ potius,
quam proprio nostro iudicio esse fi-
dendum & standum.

8. Quia ergo Intellectus noster na-
tura sua siccii luminis non est: & præte-
rea tot præjudiciis & erroribus ex sin-
gulari dispositione est irretitus; quid
aliud est rationis naturalis nifus, in re-
ligionis negotio, quam religiosa quæ-
dam insania, imo vetius irreligious stul-
tia, & rationale delirium. *Quod in*
summa nihil aliud sit, quam relicto ver-
bo Dei, sibi proprium verbum fingere,
& ut Propheta ait, derelicto fonte aquæ
vivæ, sibi fodere cisternas: cisternas effra-
etas, quæ continere non valeant aquas.
Jer. 2. v. 13.

9. Hic vero cum Socinanæ Theo-
logiæ processus sit, facile patet, non a-
liunde eam, quam è rationis, suo mo-
dulo de æternæ salutis negotio philo-
sophantis, fonte dimanasse: vel certe
ex ejusmodi S. literarum Interpretatio-
ne profectam, qua nonnisi id, quod ve-
rum esse

rum esse ratio judicat, quodque per causas & effecta propria ita se habere demonstrari potest, ipsi Scripturæ impingitur, & Deum ipsum dixisse creditur.

10. Quo jacto fundamento, id potro effectum est, nihil esse de Deo credendum, nisi quod per rationem de Deo cognosci potest: neque quæ de Deo in Scripturis revelantur, ulterius quid nobis patefacere, quam quod natura duce ex ipsis rebus creatis de Deo innotescit. Ut illa sit optima Dei notio, quam maxima pars hominum de Deo fovet, citra revelationem Verbi.

11. Quia ergo ex natura juxta Socinum nihil aliud concludi potest nisi Deum esse, & esse unum, hinc Monarchiæ astruendæ in Deo prætextu, Trinitas Personarum, quæ cum unitate simplicissimæ essentiæ optime covenit, negata. Et mysterium hoc fidei, quod sumnum est hominum bonum, quod purgatissimis tantum mentibus cernitur, ceu præsens religionis pestis & venenum,

nenum, exauktoratum est.

12. Quo facto, sicut speravit se Religionem Christianam liberaffe illis scrupulis, quibus potissimum Gentiles, Judæi, Muhammedani ab illa amplectenda deterrebantur, & aversos animos gerebant: ita inter Christianos hoc saltem obtinuit, ut quotquot inter illos non recte de hoc mysterio sentiebant, propitios expertus sit: paratos omnes in castra ejus transire, vel saltem ut non alieno animo essent ab ejus instituto. Quod nihil aliud est, quam mundi concordiam, per Dei abnegationem, moliri, & hominum consensum, per suum de Deo dissensum, emendicare. At recte dicit Johannes

I. Joh. 2. 23. *Quisquis negat Filium, is ne Patrem quidem habet. cum nemo norit Filium nisi Pater, neque Patrem quisquam norit, nisi Filius,* & cuicunque voluerit Filius retegere. Matth. 11. 27.

13. Sic Jesus Christus servator noster in ordinem ~~Ἰησοῦς ἀπόστολος~~ redactus, si non inutilis, certe non necessarius factus est.

Etus est: si enim salus per solitariū homī
nē procurari potuit, & obtinendę ejus
ratio solo Exemplo constat & perfici-
tur, quid necesse fuit aut solum Christū
in Exemplum proponi, aur quid omni-
no opus fuit Christo? Cum quicquid
per merum hominem agitur, non ne-
cessere sit per illum solum agi, & Virtu-
tis Magister aliis esse possit, quicunque
illam in se exhibet. Potuit ergo aliud
fundamentum poni, quam quod positum
est: contra quam Apostolus testatur
I Cor. 3. 11. Et cur non Deus æque
per Mosen, Paulum, aut quemvis Apo-
stolum, aut Muhammedem aut Soci-
num peragere potuerit, quod per Chri-
stum effectum dedit? atqui num **Pau-**
lus crucifixus pro nobis, aut in nomen
Pauli baptizatus? **I Cor. 1.13.**

I 4. Propter eandem causam, quic-
quid est μωσειῶν in religione Chri-
stiana, & quod non omnes statim cum
conceptu suo conciliare possunt, tan-
quam ἀδιδόντες proscriptum. Unde in-
carnatio τὸν λόγον, ejus satisfactio pro-
pec-

peccatis, & quicquid olim Judæis offendiculo, Græcis pro stultitia fuit, & adhuc est *nīs ἔξωθεν*, & Euangelii adversariis, id omne una litura induetum & deletum: quasi pax inter homines coire non possit, nisi abolito pacis unico inter eos remedio, mortis Christi pretio & valore: neque jam Christiani dici possint, nisi negato ante Christo, & tantum non inutili facto.

I 5. Præterea non aliter atque si cogitationes Dei essent nostræ, & viæ ejus nostræ viæ: quæ tamen sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt à viis nostris, & cogitationibus nostris, teste Jesaia cap. 55. 8. 9. ita agunt cum Deo. Cum quicquid abludit à nostro sensu, & cum æquitate, justitia & sapientia humana non congruit, nec modo nostro agendi convenit, id Dei justitiæ, sapientiæ & æquitati non congruere audacter pronunciant. Quæ illic maxima est ratio, cur de præcipuis Dei attributis & decretis ita humano more judicent, Deum in ordinem cogant,

gant , & suis præsumptionibus circum-
scribant: non aliter agentes , ac si gra-
tis tantum Deus esset, neque sumimum
jus suum in nos, quo Deus est, obtainere
posset, & illud libere exercere, nisi ex
præscripto nostro omnia instituat.
Quod non aliud est, quam mentis suæ
idolum Deum facere.

16. Quanto sanctius & castius
Augustinus , qui libro de Prædest. &
gratia cap 2. cum sibi aliquid , quod
quantum ad humanam justitiam vide-
batur injustum, objecisset ; ita respon-
det. *Quis ita desipiat , vel potius quis ita*
blasphemet, ut dicat de justitia Dei , legi
justitiae humanae disputandum? quæ pro-
fetto si justitiae Dei adversatur, injusta est
ab illo enim qui summè justus est , omni-
quod qualitercumque justum est , manari
manifestum est. Quis ergo erit , qui incom-
mutabiliter manentem , Et omnia quæ
sunt , condentem , regentem atque ser-
vantem Dei sapientiam, pendat humana
sapientiae arbitrio? De qua Apostolus di-
cit, Quia carnis sapientia inimica est Deo

Et alib

Et alibi, sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. Non est ergo de illa maiestate divinæ sapientiæ, humanæ vanitatis arbitrio disputandum.

17. Hinc ulterius factum, ut illam Religionem optimam sciverit, quæ omnibus hominibus maxime accommodata & apta esset, & quam omnes homines, vel plerique saltem cum suo sensu conciliare possent. Unde ait in Epist. ad Dudit. præcepta Novi fæderis, ei quod ratio dicit, ita respondere, ut proinde Deum illis ut stetur, velle, verisimile videatur, etiam extra divinam confirmationem. ut plane religio quam invexit, nihil aliud sit quam Theologiae naturalis typus quidam perfectionior; cuius perfectionis autor cum sit Christus, merito ab illo nominari Religionem Christianam. cuius hæc summa sit, præ qua aliud nihil requiritur, ut præcepta atque promissa Christi quis recte cognita habeat: imò ne promissa quidem adeo exquisite peruestigata habere necessum esse, modo summam eorum vitam.

*vitam æternam esse constet, dummodo
præcepta recte intelligantur.*

18. Ut summa Theologiæ Socinianæ sit, sub spe alterius vitæ observare mandata Dei. Quod cum etiam homini citra revelationem Verbi notum sit, notitia partim insita, partim rectæ rationis usu acquisita, quid aliud quam Ethica quædam ostentatur, quæ Christi nomine incrustata est? Ut ratio nulla sit, cur non ex Platone, Aristotele, Cicero, Epictero, salutis via addiscipit, & illis Magistris ad salutem perveniri. Scilicet hic totum mysterium beatitudinis pandit, qui dixit

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,

Hic tibi præcipue sit pura mente collendus.

19. Hinc est quod profitetur Socius Epist. 11. ad Dudith. sufficere ad cognoscendum iter, quod ad salutem cælorum perducit, ut sciamus quæ revera præcipientur, vel vetentur à Deo, adeo ut in reliquis error occurrat, nemo ob eundem cælo

dem cælo excludatur. Imò alibi nihil aliud requirit, quam *ut pie vivamus & mundanis cupiditatibus valedicamus.* idque eo extendit, ut supervacaneum judicet cogitare de his, quæ Christi personam attinent, una cum iis omnibus quæ Christus pro nobis fecit & facturus est, quantum per ea justificari velimus. De fide & operibus pag. 136. Cum omnia quæ Christus pro nobis fecit, eo tantum tendant, ut *de veritate præceptionum & promissionum divinarum confirmemur.* Quid quæso Gentilibus deest, quo minus hac præceptorum via insistentes, quæ illis natura cognita esse possunt, salutis æternæ compotes evadant, sine fide Christi?

20. Hinc ita laboratum, ut Christum aliquatenus necessarium facerent, atque religionem suam illi inædificant, ut Christiana dici posset. Cum enim quæcunque Christo tribuunt, extrinseca sint, & vel per alium repræsentari æque ac per Christum potuerint, vel etiam sine illis salus constare potue-

C

tit,

rit, quid ita opus fuit Christo, imò quid omnino opus fuit Christo? Neque enim ex his aliud quid extundas, quam Christum fuisse insignem aliquem præ reliquis Ecclesiæ doctorem, potentem operibus & sermone, qui præcepta illa naturæ majore luce donaverit, & quædam alia iis adjecerit: & qui præterea ut mortis horrorem tolleret, & homines in spem immortalitatis erigeret, eum in finem mortem subiit, ut à Deo in vitam revocatus & immortalitatis gloria donatus, omnibus esset documentum, & exemplo, se si præcepta ejus servaverint, eodem modo ex morte in vitam restituendos, & immortalitate aliquando donandos. Quod ut facilitatem aliquam in operando afferat; cum tamen & citra considerationem & respectum ejus, omnia illa præstari possint, quibus vita æterna acquiritur, sequitur, Christum non posse haberi nisi accessorium quoddam hujus religionis, & viæ ad salutem, eo tantum nomine &

in

intuitu ascitum & admissum, ut à Christo Christiana dici posset, & à Christians suscipi.

21. Ex hisce quæ dicta sunt, & porro dici possunt, vera nobis hujus Theologiæ facies elucescit. Quæ, ut compendio dicamus, nihil aliud est, quam veri & trinunius Dei, in cuius nomen baptizati sumus, abnegatio, ejusque in idolum cerebri humani transformatio. Mysterii pietatis emasculatio & stuprum. Omnium hæresium, quæ Veterum, quæ recentium, confluges. Religio ad omnium ingenia accommodata, & cui omnes nomen dare possint. Quæ nomine tantum Christiana (utpote ad cuius nō & s̄yae aliquo modo, ad nō s̄yae nullo modo requiratur Christus) majorem convenientiam habet cum Ethnicis, quam cum Christianismo. Quæ it novitate sua grata sit, ita facilitate ùa merito suspecta est. Informis ingeni humani partus, ex adulterio rationis & Scripturæ conceptus, & obste-

tricante Philosophia natus & in lucem
editus: à nullo adoptandus, nisi qui
spe vītæ & hæreditatis æternæ multari
velit. Catholicæ fidei & ab omnibus
Christianis receptæ turpis ~~μεταμόρφωσις~~,
Apostasiæ à Christo symbolum, fidei
scopulus, obedientiæ naufragium. In
summa talis fœtus, quem exponere
præstet, quam tollere.

22. Deus miseratur Ecclesiæ suæ,
atque illi in hoc mortalitatis onere la-
boranti propitius succurrat, & filios
suos spiritu judicii & discretionis do-
net, ut ne inter tot errores & difficul-
tates, quæ veritatis viam obsident, &
mentem in varia distrahant, & electio-
nem incertam & dubiam faciunt, am-
bigui hæreant, & incerti viæ per am-
bages eorum volentur: ne simile
illis sint, qui semper querunt, & nun-
quam inveniunt, semper discentes, &
nunquam ad agnitionem veritatis perve-
nientes: sed ut in Christo fundati & ra-
dieati, retineamus caput, ex quo totu-
corpus per commissaras & compages su-

pediti.

peditatum & compactum, augebat au-
gmento Dei. Anathema maranatha, si
quis non amat Dominum Jesum Christum.

DISPUTATIO THEOLOGICA,

QUA Q T A.
DE

SOCINIANISMO,

• Respondente

CHRISTIAN. DENGBERTIO,

Harlemensi Batavo.

T H E S I S . I.

QUICUNQUE in Religionis negotio non hunc scopum sibi proponit, ut tantum iis quæ Deus ad salutem in verbo suo revelavit, arcte inhærere decreverit, iisq; suam credulitatē inçificare: sed rationis propriæ modulo & ductu omnia metiti & dijudicare præsumit: hunc necesse est, cum à se omnem Religionis normam mutuetur, vel perpetuo & in omnibus à Deo dissidere, & suis cogitationibus cogitationes Dei elidere: vel si in aliquibus, quod in valde paucis, iisq; tan-

C 3 . . . tum

tum, in quibus ratio consonat revelationi, contingere necesse est, Deo dignas cogitationes & voluntati ejus conformes fovere deprehenditur, eum casu potius in illas incidisse, quam certa & non fallaci via huc devenisse.

2. Sed cum omnis Religio verbo innitatur, & certo præscripto ad dirigendas actiones indigeat; quibusunque verbum Dei non est lucerna pedibus eorum, nec lumen semitis: eos aliquid & à se confictum Verbum sibi adoptare necesse est. Hinc enim fit, ut potius quam verbo destituatur homo, Enthusiasmos sibi fingat, & stultas inspirationes, quas cœu aliquod Numen in dirigendis actionibus sequitur.

3. Vel certe rationem ipsam & proprium judicium ~~deponit~~, & sit sibi ipse Deus. Cum qui sibi sumit, quod est solius Dei, eo ipso in cœlum concendit & juxta Deum ponit solium suum, & similis fieri altissimo nititur. Quod primorum Parentum fuit peccatum, qui ut essent sicut dii, scientes bonum &

malum

malum, verbum Dei deseruere, descientes ad propriæ rationis & Diaboli dictamina. *Quod vere est ἀγνῶμὸν ἡγεμοδατὸν εἴρει τὸ διάβολον.*

4. Sed hic alius & major labor iis natus est, qui cum Christianum nomen ejurare non vellent, & tamen proprio sensui addicti, illud tueri nullo colore possent, si S. Scripturis more cæterorum Christianorum non starent, atque illis debitam reverentiam deferrent, in maximas angustias conjecti sunt. Aut enim, quia plura, quam quæ in verbo Dei πνεύμως credenda aut facienda præscribuntur, ad salutem creditu & factu necessaria sciscunt, alio & secundario verbo illis opus fuit, quod à Deo licet profectum, scripto tamen non sit consignatum, sed per traditionem Ecclesiæ ceu depositum sit commissum, à qua omnibus Christianis illud sit repetendum. Quod est non minimum Papatus arcana & artificium, quo sub nomine Apostolicatum traditionum, suum & proprium Verbum loco Dei Ecclesiæ obtrusit.

5. Vel

5. Vel certè, quia verbo Dei detraherent, & quæ in illo credenda proponerentur, vel negarent, vel non eodem modo de illis sentirent, sed de suo quædam illis adderent vel demerent: hinc factum, ut subruendo S. Scripturæ sensui, omnes ingenii machinas ad moverint. Qui certe Herculeus quædam labor fuit, dum ex Scripturis eruere voluere, quæ nullo pacto in illis continentur, vel ea quæ tanquam solis radiis in illis scripta extant, expungere vel, aliorum detorquere conati sunt.

6. Aliter tamen hic incedit Pontifex Romanus, quam alii Hæretici. Ille enim quo sibi omnia subjiceret, non tantum ἀγρον suum verbum, & Synodales canones & decisiones, & sua rescripta quæ in corpore Canonico leguntur, verbo Dei æquavit: sed & Scripturam, quasi *ἰδίας δηλύσεως* esset, interpretandi jus & magisterium *ἀνδρῶν* sibi sumvit, ut hoc pacto & de verbo Dei, & de sensu ejus omnes Oraculum ejus consulere necesse haberent

berent. Cum enim non in cortice
verborum, sed in sensu ejus consistat
verbi dignitas & robur, quisquis se
facit sensus ejus domum, verbum
ipsum sibi subjicit.

7. Ast Hæretici, quibus sub Ecclesiae larva suum institutum legere
non datur neque ista autoritas conce-
ditur, alia via huc grassati sunt, id a-
gentes ut scripturam per scripturam
everterent atque subdolo suo agendi
modo sensum ejus & ~~egunveiā~~ elide-
rent. Perversa plane & Sophistica
methodo, dum sensum, quem ex scri-
pturis ipsis mutuati, atque ex illis ex-
sculpere debuerant, illis impingunt,
atque proprios & à se excogitatos
sensus Spiritui sancto commodant,
quasi ab illo haustos.

8. Quo in conatu ut certatim o-
peram ponunt omnes Hæretici, ita re-
liquis hac in parte palmam præcipere
gestiit *Socinus*. Qui cum nihil cre-
dendum statueret, nisi quod ratio ve-
rum esse judiceret, quodque per causas

C 5 & ef-

runt, & illius judicio unice standum & effecta propria ita se habere demonstrari posset, necesse habuit scripturam ipsam ceream fingere, ut adulterum suum sensum, corruptore stylo ex illa educeret. Quod nihil aliud est quam domesticum suum sensum, apud se natum, scripturæ affingere; cum contra scripturæ sensus ex ipsis penetralibus scripturæ educendus fuit.

9. Operæ pretium videtur, hanc novam Methodum corrumpendi scripturas, parumper sub incudem revocare, ut hujus novæ Theologiæ idea melius nobis innorescat: & quibus adminiculis tantos progressus apud incautos animos fecerit, certius constet. Nam qui hac in parte præcipuum istius causæ subsidium positum esse judicat, nostro judicio rem acu retigit.

10. Quia ergo, ut in præcedentibus disputationibus vidimus, rationi in mysteriis fidei indagandis & interpretandis, tantum non palmam defesse

esse pronunciant: non potuit aliter fieri, quin in intelligendis & explieandis scripturis eidem tantundem tribuerent: adeo (sunt *Socini* verba lib. "de Servatore parte III. cap. 4.) ut non modo quia dixisse Deum aliquid, nim. in scriptura appareat, id verum ideo esse constet: sed etiam quia verum esse appetet, id Deum dixisse, nobis, sicut facere jubemur, certo persuadeamus. Quod eousq; extendit, ut non vereatur dicere, non idcirco credendum rem aliquam ita se habere, quod non semel, sed saepius in S. monumentis scripta exte: Cum ea quæ fieri non posse aperte constat, divinis etiam oraculis ea fuisse diserte in speciem attestantibus, nequaquam admittantur, & ideo sacra verba in aliud sensum quam ipsa sonant per inusitatos etiam tropos quandoque explicitur. Adeo ut si rationi absurdum & contrarium videatur, quod scriptura disertissime affimat, præstet modum aliquem di-

C 6   "cendi

"cendi comminisci, quo ista de Deo
"dici possint, quam ista simpliciter, &
"ut verba sonant, intelligere. Qui sunt
"impii Smalcii flosculi ex homilia 8.
"in cap. I. Joh.

I I. Hoc vero non est rationem
suam subjicere verbo, sed verbum ra-
tioni. Et cum verba sint signa con-
ceptuum, quibus mentem nostram a-
liis communicamus, quicunque verbis
vim facit, rem ipsam, quantum in se
est, tollit, & luci tenebras offundit.
Et cum solus Christus in Ecclesia au-
diendus sit, qui quæ in sinu Dei apud
Patrem vidit & audivit, enunciare &
enarrare solus potuerit, non est ho-
mini committendum, ut rationem
suam sibi in consilium adhibeat, ut se-
cundum ejus dictamen statuat, an ita
se res habeat vel non: sed ut contratio
processu, ex revelatione de re creden-
da statuat. Secus si fit, οὐδὲ χωρῶτι-
ζετ πᾶν ὑπόμενος τὴν θεολογίην τὸν Χριστὸν.
2. Cor. 10. 5. Nec unius Christi ma-
gisterium agnoscitur: sed fit quisque

sibi

fibi fidei magister, & ratio evehitur
in solium Dei. Quod qui tentat, ex
fumo suo lucem date cogitat.

12. Quia ergo pluralitatem per-
sonarum in essentia divina, existen-
tiam τὸς ἀογὸς ante assumptam carnem,
æternam ejus Deitatem, atque ejus
εὐαθητικόν, & satisfactionem pro pec-
catis, & justificationem hominis per
fidem, &c. nullo pacto cum ratione
sua conciliare valent, sed tanquam
blasphema & absurda dogmata, &
rationi inimica traducunt & proscri-
bunt: hinc illis lis nata cum scriptura,
ut quæ in illa de hisce mysteriis legun-
tur & clarissime continentur, vel ex-
tenuent, vel alio colore inducto à
nativo sensu alienent, vel prorsus tol-
lant.

13. Hinc prima illis cautio, ut
paratiore sint objicere, atque exce-
ptionibus suis sententiam adversatio-
rum vellicare, quam suam defendere
& probare. Et certe hac potissimum
in patte, acumen eorum desudat, ut
potius

potius scripturas in alienum sensum
detorqueant, & suas interpretationes
qualicumque viâ tueantur, atque de-
ductionibus ad absurdum adversarios
urgeant, quam ut recta via, & solido
discursu, qui à fundamento extructus
sit, sententiam suam probent & pro-
pugnant. Aut si aliquando etiam id
moliantur, id tam frigidè agant, & fe-
re tantum ratiociniis ex Philosophia
& ratione de promtis, & excogitatis
Sophismatis, ut appareat illis hoc pro-
positum suisse τὸν δέοντα διαφυλάττειν.
Ut id legentibus argumenta eorum
quibus contra Trinitatem, Incarnatio-
nem, satisfactionem & justificationem
utuntur, ad oculum patet. Qui timi-
dus & versutus agendi modus, uti me-
rito suspectus esse debet, ita sublestam
fidem eorum arguit. Certe Augusti-
no ita displicuit, ut testetur hoc ipsum
se vel in primis à Manichæis alienasse
& retraxisse, quod animad veteret ip-
“sos plus in aliis refellendis disertos
“& copiosos esse, quam in suis pro-

“bandis.

“band
“Uill
14
sensus
stitutio
cant:
statim
illis a
inuisit
& à
Eunc
tantu
Cum
prof
utitu
cipi,
cere
& ai
doc
cessu
dene
flagi
I
non
sed

"bandis firmos & certos manere. *De*
"Utilitat. cred. cap. I.

I 4. Et quia optimus est fere ille sensus, quem verba ex genuina sua institutione ex se fundunt, & significant: quique sine ambagibus, primo statim intuitu, se legenti probat. Hic illis alia semita ingredi visum, qua per inusitatos tropos verbis vim faciunt, & à germana significatione deflestant, & quâ forte semel aut iterum tantum deguntur, eâ intelligi volunt. Cum manifestum sit, terminos, quibus proferuntur articuli fidei, & quibus utitur scriptura, usitato significatu accipi, atque usitatos in mente producere conceptus. Nisi ipse contextus & ἀκολεδία figurate sumenda verba doceat. Ut non nisi summa cum necessitate à verborum proprietate receendum sit, aut cum si proprie sumas, flagitium juberi videatur.

I 5. Quod si usitata significatione non acciperentur in scripturis verba, sed aliam menti eamque inusitatam offerrent

offerrent, quæso unde ea significatio
nobis innotescat? Certe nova opus
erit revelatione, de cuius ratione cum
sit, ut inusitato modo loquatur, ad il-
lam intelligendam aliâ opus erit reve-
latione, atque sic porrò in infinitum.
At sane cum quicquid creditur, prius
concipi à nobis debeat, antequam ei
fides & assensus adhibeat; sequitur
verba & enunciationes S. Literarum,
eosdem quidem in intellectu legen-
tium & audientium conceptus & no-
tiones generate, quas aliâs solent, at-
que sine auxilio spiritus concipi pos-
se, cæterum fide firma immotaque
credi non posse. Ut cum dicitur v.g.
verbum caro factum, quilibet ex Ju-
dæis etiam & Paganis, qui non ni-
mium morosus esse velit, intelligit, ac
satis quid sibi scriptura velit, percipit,
eo nimirum innui, Sermonem illum,
incarnatum & hominem factum &
~~et arborum dñi ræs~~, licet fidem non habear
sed causetur terminos, quos sanè con-
cepit, conjangi, qui conjangi nec de-
beant

beant nec possint.

16. Hic verò mirum quam sibi licentiam permittant Sociniani : qui contra omnium seculorum fidem, contra Ecclesiæ Catholicæ $\epsilon\eta\delta\epsilon\zeta\eta$ & confessionem , contemta & insuper habita verborum significatione & Syntaxi, talem illis sensum affinxere, quem nemo ex verbis ipsis eruere possit, & qui nemini unquam in mentem venire potuerit, nisi qui negata Christi æternæ Deitate, duarum naturalium in una persona $\epsilon\tau\omega\zeta\eta$ & unionem $\alpha\tau\alpha\rho\nu\epsilon\tilde{\eta}\delta\zeta$ in animum induxit. Quod quicunque violentas , quas primo capiti Johannis omnibus integratiis, invita minerva; spreta verborum proprietate & significatione, & universi contextus $\alpha\lambda\pi\lambda\upsilon\chi\zeta\alpha$ induxere glossas, rite perpendere velit, juxta nobiscum fatebitur. Certe nihil est tam absurdum aut hæreticum, & à spiritu mente & scopo alienum, quod non hoc pacto scripturæ impingi possit.

17. Hinc

17. Hinc ille solennis ipsorum
mos, ut excusis curiose Concordan-
tiis, varias ejusdem vocis significa-
tiones conquirant, ut quæ maxime il-
lis proposito servire videtur, & con-
firmandæ hypothesi apta, illam præ
aliis feligant, atque super ea interpre-
tationes suas novitias extruant. At-
qui, non si locus aliquis aliter possit
intelligi, continuò sequitur, illum a-
liter intelligendum. Cum ut recte
Scholastici, verba tam diu militent
pro significatu famosiori, donec evi-
dens causa, quæ alium suadeat, osten-
datur. Quando enim dictum aliquod
manifestam & obviam admittit *epum-
viciay* ita ut sensus ejus sit facilis intel-
lectu, sitque sensus ille literalis ab-
que omni manifesta absurditate aliis
dictis non repugnans, & recte cum
antecedentibus & consequentibus
congruat, tum certum est nos tuto in
sensu literali posse acquiescere, neque
sufficere ut locus possit aliter intelli-
gi. Cum, ut in Scholis loquuntur, à
posse

posse ad esse non valeat consequen-
tia.

I 8. Hic vero se prodit aliud ma-
jus & latentius malum, quod quod mi-
nus animadvertisit, eo occultius ser-
pit, & venenum suum ad incautos ani-
mos magis diffundit. Legentibus e-
nim scripta eorum, appetet, eos, in iis
qua de Christi persona & officiis, de
statu ejus regni, fædere gratiæ, satisfa-
ctione pro peccatis, & justificatione
ex operibus, &c. asseverant, magis ac-
cedere illis opinionibus, quas Iudeæ
de Messia persona & statu fovent, quæ
Christianorum veræ & orthodoxæ de
Christo fidei & Confessioni. Cum
manifeste in his Isaïas deprehendantur.
Quæ causa illis fuit, ut dere-
lictis Christianorum Patrum & docto-
rum sententiis & scripturæ Expositio-
nibus, Iudeorum Magistrorum ple-
rasque Interpretationes, qua literæ ad
hærent, adoptavetint, & suas fece-
rint. Unde & factum, ut reliquis tran-
lationibus prætulerint versionem

Leonis

Leonis Judæ, Castellionis, Pagnini,
& omnibus Expositotibus & Inter-
pretibus Vatablum, quem perpetuo
& singulis fere paginis crepant, & in
ore habent, & ad notas ejus ceu ad fa-
cram anchoram confugiunt. Nullam
aliam ob causam, nisi quod hic notas
suas ex Rabbinorū commentariis, qui
tantum lireræ corticem stringunt, nec
ad sensus medullam pertingunt, con-
textas, huic hominum generi, qui ob
linguæ Hebraicæ imperitiam ipsos
autores consulere non poterant, pro-
bare potuit, atque sua industria illis
laborem minuit & compendifecit.

19. Hinc illa S. Scriptuæ, & ora-
culorum omnium, quæ de Christo fo-
nant & Regno ejus, extenuatio &
eviratio. Quia scriptura equuleo in-
genii humani excarnificata meliore
sui parte castrata visitur. Ut instar hy-
dropici corporis, verborum quendam
 $\delta\gamma\kappa\sigma$ & tumorem præferat quidem,
cæterum re ipsa spoliara, jejunos &
rancidos tantum sensus fundat, qui-
bus

bus nihil, præter verborum grandem strepitum, rei subsit. Quo factum, ut cum legitur Moses & Prophetæ, non compareat in illis Christus, qui sub velo latens, illis secure præteritur, & quæ de illo sunt oracula, vel non de illo loqui, vel aliud quid quam illi conveniat, continere, dicitatur. Quæ maxima est fidei Christianæ depressio, & Veteris Testamenti exinanitio.

20. Atqui tamen hic agendi modus ita contagio & exemplo nocet, ut non sine stupore & dolore animadverterimus, potuisse illum placere viro maximo, & de literis & studiis humioribus cæteroquin meritissimo. Qui in Annotatis suis ad Vet. Test. præcipua quædam & maxime illustria de Christo vaticinia, qualia Psal. 2. & 22. & Esai. 53. atque alibi passim leguntur, prorsus enervate, & Iesu Christus interpretari deprehenditur: ut appareat illum cum Eunuco, Act. 8. v. 34. in lectione cap. 53. Jesaiæ ad-

FASCIC: DISPUT:

adhuc hæfisse, & necesse habuisse
quærere, an hæc Propheta de se dicat,
an de alio quopiam. Cum tamen ista
interpretandi S. literas ratio, vix aliis
se probare possit, quam quibus animo
sedet Catholicam de Trinitate &
Christo fidem improbare.

21. Heic, si principia eorum Logica & Philosophica, quæ in scriptis
eotum occurunt, quibus dogmata
sua nova & inventas Heræses fulcire
& probare satagunt, ad rectæ rationis
& scripturæ lydium lapidem excutere
atque examinare vellem, augie quod-
dam stabulum mihi repurgandum fo-
ret, & latissimus campus decurren-
dus. Sed cum & dèr. vñs in illis con-
spiciatur, præstat nostro judicio, ea
singulis erroribus, quibus compro-
bandis afferuntur, conjugere, ut qua
parte in probando deficiant, luculen-
tius inde constet.

22. Nobis hoc tempore sufficiat
ostendisse, qua ~~usodictiq~~ ~~r~~ ~~mains~~, S.
Scripturam in suas partes pertrahere,
nitantur,

nitantur, atque pro se & erroribus suis
sententiam dicere cogant. Quo talem
viam panderunt, qua si incedere cui
lubeat, omnia animi sui portenta &
adventiones ex scripturis compro-
bare eodem modo possit, atque o-
mnia *anomia* sua & cerebri com-
menta ex iis defendere. Quod nihil
aliud est, quam scripturam omni luce
& lumine spoliare, omne judicium
eripete, expressa mortuain literam fa-
cere, & discipularum, qui illi ab ho-
minibus debetur, in superbum & pu-
tidum Magisterium convertere.

DISPU-

DISPUTATIO THEOLOGICA,

QUINTA.

DE

SOCINAINISMO.

Respondente,

CORNELIO LAURENTIO,

Amstel.-Bat.

THESIS. I

VIDIM US hactenus, quomo-
do novitus hic Religionis fœ-
tus, qui nihil aliud est quam ra-
tionis humanæ soboles & propago, se
omnibus religionibus reliquis adap-
tare & conformare nitatur: ut solis
Euangelicis exceptis, cum quibus ~~et~~
~~enim~~ bellum gerit, reliquis sectis o-
mnibus se prostituere, aut illas ad se
pertrahere possit, aut syncretissimum
& concordiam saltem cum illis inire.
Qua tamen in re singularitate qua-
dam eximia est: cum ob id quod illi
proprium est, nec cum aliis commune,
omnium amorem mereatur, & quæ
tam ambitiose omnes procatur, ab o-
mnibus

mibus vicissim appetatur. Ut me-
rito singularitate sua Universalis, &
universalitate singularis appellari
possit.

2. Cum enim hæc sit fors Verita-
tis in hoc mundo, ut qui non facit cum
illa, sit contra illam: perraro hæc alea
fallit, ut quicunque illam deserit, non
certum perfugium inveniat apud se-
tas. Quibus fere quicquid à regia via
delirat, allubescit, ut se omnium er-
rantium armis induant, iisque utantur
ad Veritatis oppugnationem. Cum
ergo omnis hæresis de Philosophia su-
boretur, & de libero arbitrio arme-
tur, hinc tam pronus illi in Pelagii
castra transitus. Et quod proximum
huic est, nec evitari potest, divinæ
Providentiæ & Prædestinationis, ad
hominem attemperatio, & præpostera
Dei sub homine subordinatio. Quia in
parte cum nihil Pelagio concedant,
ac præterea novis argumentis & re-
sponsionibus labantem causam sufful-
cire credantur, non potuit non gra-

D

-tissi-

tissimum esse illud eorum accesso-
rium.

3. Ante omnia vero placuit, quod
salutis fundamentum jecere opera.
Quod cum & Judaismi, & Ethnicis-
mi & Turcismi, & Papismi, atque o-
mnium eorum cœtuum, qui se à re-
formatis Ecclesiis separant, sit com-
mune vexillum, non potuit aliter fie-
ri, quin saltem ob hanc communis
causæ susceptionem, apud omnes gra-
tiam invenerint. Omnes enim hoc
præjudicium occupat, quod pro-
priam justitiam erigere conantes, ju-
stitiæ Dei non subjiciuntur. Unde il-
la Euangelii & fœderis gratiæ, in le-
gem & fœdus operum fœda transmu-
tatio, fidei & operum confusio, &
justificationis legalis introduc̄tio, &
legis loco gratiæ & veritatis substiu-
tio, ortum habuere.

4. Quia vero non satis visum est
omnibus placere, nisi etiam singulis,
quoad ejus fieri poterat, arrideant
quas fecissent fabulas: quia norant
maxi

maximum concordiae inter homines
gluten esse, uniformes de Deo sen-
tentias, maluere in gratiam Judæo-
rum, Paganorum, Turcarum & Hæ-
reticorum, veras de Deo notiones, &
certissimos characterismos quibus se
à falsis diis & ab idolis cogitationum
nostrarum distinguit Deus ipse, abo-
lere, & in diminutum Deum credere;
quam ut Deum, prout se in verbo suo
patefecit, essentia unum, personis tri-
num, atque cum omnibus suis attri-
butis & proprietatibus divinis incor-
ruptis & non munitatis confiteren-
tur & colerent.

5. Ita cum transegissent de Deo,
nullo negotio cum hæreticis conven-
tuin de filio: quem omni divino axio-
mate spoliatum, & in censu meræ
creatüræ deturbatum, & æternitate
exutum, omni officiorum potestate
nudatum, nullo vero merito aut effi-
cacia conspicuum, & sola doctrina
& exemplo servatorem, ceu διδόποι
quendam Mosem & Legislatorēm se-

D 2 secun-

secundarium (ut pote cū paucula reliqua essent à Mose, quæ appendicis tantum vice adderet legi) repræsentarunt. Qua proditione id egerunt, ut si infidelibus hoc pacto placere potuisset Christus, infeliciores redderentur acceptando, quam fuerant carendo.

6. Ut vero se reliquis sectis, & præcipuæ Catabaptistis, accommodarent: non solum quicquid est *μωσηῶν* in Religione Christiana exterminarunt, & omnia ad captum humandum *Ἰλοῖς λόγοις* conformarunt: sed & in omnibus iis controversiis, quæ illis cum Reformatis intercedunt, ceu Palæmones quidam non rogati, aut pro illis sententiam dixerat, aut rem ita involverunt, & incrusterunt, ut sine gravi sententiæ suæ injuria in partes illorum secedere possent. Uti ex iis pater, quæ circa Juramentum, Protestatem Magistratus, Pædobaptismum, incarnationem &c. *ανθράκας* exco-gitarunt.

7. Quia

7. Quia vero novitas magnum est condimentum, quo simpliciorū animi inescari solent, qui ad consueta fere nauseant, nihilque admirari solent, quam quæ novitatis facie se commendant: hinc ut delectione quadam leves animos titillarent, tot novitiis commentis, & à se primum excogitatis Inventionibus universam Theologiam immutarunt, atque insuper tot ingeniosis glossematis & interpretationibus ante hac inauditis S. Scripturæ sensum involverunt, ut qui secundum illa velit θεολογεῖν, tandem cum suo damno sentiat, se medios delapsum in hostes, in aliud Euangelium esse translatum. Cujus generis & indolis sunt, quæ de ascensione quadam Christi in cœlos, quæ illam post resurrectionem factam præcesserit, ex Joh. 3. 13. nugantur, ἀ μὴ εἰσέρχοντες. Ut & quæ de corpore Christi non glorificato à resurrectione, sed glorificationem suam demum in ascensione nacto, & quæ de statu

D 3

primi

primi hominis, & ejus mortali conditio-
ne: & de novis quibusdam præce-
ptis Christi seorsim traditis, & quibus-
dam aliis decalogo additis: de aquæ
baptismo, de statu fidelium sub Vete-
ri Testamento &c. audacter & teme-
rarie definiunt.

8. Ex quibus omnibus constat, id
eos agere & moliri, hac nova religio-
nis fabrica, ut, cum illis animus sit nul-
li alteri sectæ nomen dare, sed suo se-
tibicine fulcire, omnes in nassam suam
compellant, & ad amplectenda sua
dogmata viam complanent, quo o-
mnes in se absorbeant. Cujus voti ut
compotes evadant, mirum quem non
prætexant pietatis zelum: cuius etiam
quandam velut artem & ignoratam
hactenus omnibus methodum osten-
tant, & in confessoribus suis laudant
& deprædicant. Quasi bene inter eos
vivi possit, ubi tam male de Deo sen-
titur. Et quasi non primum sit ποιητὴν
δοκεῖν ἡγεμόνας, μόρφωσιν αὐτῆς εἰχει.
2. Tim. 3. 5. falso gloriantur de pie-
tate,

tate, quibus eviluit primarium τὸν ἀδεστήα μυσθεῖον, I. Tim. 3. 13.

9. Sed præcipuum caput, quo se jactant, & quod ante *Socinum* à nullo recte intellectum, nec prout oportet, explicatum contendunt, & in quo tamen medulla omnis Religionis & pietatis sita sit, hoc est, quod sedem invenisse, eamque mundo patefecisse credi volunt, de qua *κατέποντας τοις ματρόνις οὐδεὶς λαμένεις* audivimus disputatione prima, utpote quam per plura annorum millia ante adventum Christi semper ignoratam, quamque ipsi Mosaicæ legis cultores pertenui aliquando suspicione odorati, nurquam aperte reprehendere potuerint, quam denique à Christo Apostolis patefactam, mox succrescentium errorum spinis obsitam, atque dira obruente caligine abditam, rursus exacto fabularum senticeto, ac redditâ veritatis luce, benignissimus Deus detexerit atque restituerit. Dissertatione præmissa operibus Socini ab Equite Polono.

D 4

I O. Hanc

10. Hanc porto immortalitatis viam ita nobis Socinus explicat. *Vt quia homo de terra ab initio formatus, nihil per se* & natura sua habet commune cum immortalitate, & propter violatum à se præceptum, ex ipsius Dei decreto, necessariæ perpetuæque morti obnoxius est factus: necesse fuisse, quo cum Deo in gratiam redeat, & in spem vitæ immortalis venire possit, ut Deus omnia ei peccata remittere, & immutata ejus natura, è mortis servitute eum vindicare velit. Quod utrumque præstare homini decreverit Deus, dummodo eum ante patratorum peccatorum pœniteat, atque is in posterum non ad terrenam & carnalem, sed ad cœlestem & spiritualem normam vitam suam conformet.

11. Quia verò non protinus à morte soluti & liberi sumus, sed subire illam omnibus necesse sit, atque etiam acerbissimam illam quandoque ob adjunctos cruciatus & tormenta experiri: placuisse Deo, ut de consilio ejus persuasi essemus, mittere in mundum filium suum, qui hoc consilium

consilium Patris nobis anunciareret, & divinis miraculis confirmaret, & proprio sanguine obsignaret, appetita ultrò illius causa acerbissima & ignominiosissima morte. Ut demum illo excitato à Patre ad sempiternam vitam, certissime nobis constaret, eos, qui huic via, quæcunque tandem incommoda aut pericula eis objicerentur, insisterent, evasuros tandem ad illam vitam, quam Deus per eum pollicitus est. Præsertim cum illi excitato & immortalitate jam donato, contulerit Deus omnem potestatem in cœlo & in terra, etiam illam, excitandi nos à mortuis, & immortalitatem donandi. Ut nulla amplius sit causa dubitandi, daturum illum nobis vitam illam cuius potestatem conferendæ eis, qui ejus vestigia secutifuerint, Deus ei largitus est.

I 2. Hoc verò tam evidens fidei nostræ adminiculæ nobis eripi, communia & Catholica Christianorum fide & opinione: qua credit Jesum illum resuscitatum, esse illum ipsum summum Deum, à patre essentia non diversum: cum nec bo-

D. 5.

na fide.

na fide mortuus dici possit, qui est ipse supremus Deus: nec in ipsa morte aliena ope, sicut nos, indignerit; sed ipse suis viribus & potentia se è lethi faucibus eripuerit. Quod si ita se habeat, perire nobis omne spei argumentum & solatium. Quid enim ad nos, si is, qui resurrexit è mortuis, est verus Deus, & qui suæ sibi resurrectionis autor ipse extitit? Quid enim in nobis simile, qui ipsi morimur, non accessiones nostri? cum nulla sit consequentia, si filius Dei, qui idem est Deus, ex mortuis resurrexit suis viribus, ideo nos ex morte excitandos esse.

I 3. Ex qua tota serie, & digestione causarum salutis, apparet, nullum hujus spei fructum illis Christianis relinqui, qui Catholicam de Trinitate fidem amplexi, Jesum Christum non tantum verum hominem, sed & verum ac òmniòm Deum confitentur & adorant. Quasi haec fides sit nobis obstaculo, quo minus ad immortalitatem aspirare possimus: atque nullus vitæ effectus ad nos pervenire queat, nisi illius autor statuatur,

non

non
Cum
& L
rectio
habet
se hab
quod
Ita &
di, &
mortu
est ib
confi
Deus
I.
immo
quod
nobi
rit, q
suffici
dem
imme
ta il
Chi
folit
gish

non verus Deus, sed merus homo.
Cum ex adverso non possit dici *vita*
& Lux mundi ἀγχυρὸς τὸ ζωῆς, Resur-
rectio & vita, nisi quemadmodum Pater
habet vitam in se ipso, ita & filio dedi-
set habere vitam in se ipso, Joh. 5. 26.
quod de mera creatura dici nequit.
Ita & quamvis potestas judicium facien-
di, & potentia vivificandi & excitandi
mortuos illi data sit, quia filius hominis
est. ibid. v. 27. non tamen in illum
conferri potuit, nisi simul esset verus
Deus.

I 4. Deinde tale consequendæ
immortalitatis medium proponunt,
quod æque per quemvis sanctorum
nobis exhiberi & repræsentari potue-
rit, quam per Christum. Cur enim re-
suscitatio Petri aut Pauli, non ean-
dem vim habeat persuadendi nobis
immortalitatem, siquidem vestigia vi-
tæ illorum calcamus, quam ipsius
Christi? Cum quicquid per metum &
solitarium hominem agitur, non ma-
gis hujus quam alterius ope & mini-

D 6

ffterio

sterio peragi necesse sit. Homo enim hominem non excludit à consortio operis. Cum resurrectio nostra ita Christi resurrectioni innexa sit, ut hac posita, illa de necessitate consequatur. Unde illa argumentatio Apostoli 1. Cor. 15. 12. *Si Christus resurrexit, utique mortui resurgent: & si mortui non resurgent, utique non surrexit Christus.* Quod argumentum tenue est, & nullum, si non nostra resurrectio pendet ab illa Christi, & hæc non sit vera causa nostræ resurrectionis. Quis enim ex Lazari resuscitatione ita ratiocinetur? Atque hanc causam indicat Apostolus v. 20. *nunc vero Christus excitatus est ex mortuis, factus primitiæ eorum qui obdormierunt.* Sicut ergo primitiæ sanctificant reliquam massam ex qua desumptæ sunt: ita Christus; quia Ἐ sanctificans, Ἐ qui sanctificantur, sunt ex uno omnes, Hebr. 2. 11. resurrectione sua ex mortuis factus ἐπωνύμος εκ τῆς νεκρῶν, Col. 1. 18. factus est omnibus autor refur-

resurgendi ex mortuis. Id quod ex comparatione primi & secundi Adami porro evincit, v. 21. quos in eo pates inducit, quod sicut per hominem mors, per hominem quoque sit resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. At non potuit hoc donum vitae communicari hominibus, nisi ab illo qui esset author & dominus vitae. Quid quod majore quadam vi & potentia à Christo fluit vita, quam ab Adamo descendit mors. Etenim si per unius offenditam mors regnavit per unum, multo magis ii qui redundantem illam gratiam & donum justitiae accipiunt, in vita regnabunt per unum Iesum Christum, Rom. 5. 17. quod illi competere non potest, nisi quantum ipse est ante omnia, & omnia per eum consistunt. Estque caput corporis Ecclesiae, principium & primogenitus ex mortuis, ut in omnibus primas teneat. Quoniam placuit ut in eo omnis plenitudo inhabitaret, Col. 1. 17. sicut & defa-

de facto, in eo inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. Ut in eo simus completi, qui est caput omnis imperii & potestatis. v. 2. 9. Quæ omnia talia sunt, ut nulli alii præter Christum convenire queant, neque ulli solitario homini, imo neque homini Christo, si non idem esset θεος φαρεπωδης εν σαρκι, I. Tim. 3. 16. qui vitam habet in se ipso, atque illam communicat cui vult.

15. Quod enim hic unice spe-
ctandum, non tantum nobis est Christus immortalitatis autor exemplo,
sed vi & efficacia, nec quia ostendit resurrectionem, sed quia confert. Est enim ille panis ille Dei qui de cælo de-
scendit, & dat vitam mundo, Joh. 6.
v. 33. qui talis panis est, ut qui eo ve-
scitur, non moriatur, sed vivat in æter-
num, v. 50. 51. & habeat vitam in se
ipso. Quia enim caro Christi est vere ci-
bus, & sanguis ejus vere potus ideo e-
tiam qui edit carnem ejus, & babit san-
guinem ejus, habet vitam æternam, &
refusci-

resuscitatur in ultimo illo die v. 54. 55.
idque ideo, quia ille manet in Christo,
& Christus in eo. Quæ omnia tam ar-
etam nostri cum Christo communio-
ne in & unionem inferunt, ut in nul-
lum, qui merus sit homo, illa com-
petere possint: & nullo pacto cum te-
nui illa & exemplari vitæ per Chri-
stum participatione conciliati.

16. Quid quod hoc pacto mors
Christi vel inutilis, vel supervacanea
redditur: quia nullo modo ut satisfa-
ctoria vel meritoria considerari possit.
Utpote cuius subeundæ nulla Christo
necessitas fuerit, nisi quia ex illa elu-
etando certain omnibus resurrectionis
fidem fecerit. Quod tamen & pro-
missorum veritate & fide, miraculo-
rum suorum efficacia & divinitate, &
præcipue resuscitatione Lazati, &
aliorum, apud omnes qui dictis &
factis ejus convicti, fidem illi habe-
bant, obtainere eum æquam & justum
erat. Et nonne ejus receptio in cœ-
los, & collocatio ad dextram Patris,
quam

quam consecuta est effusio Spiritus in
Apostolos , & ~~τερπυτωσις~~ illa & glo-
rificatio , non satis valida immortalita-
tis nostræ pignora fuere , etiamsi
mors nulla præcessisset?

17. Et certe valde infirmum ser-
vatorem & nullarum virium esse o-
portet , à quo vitam & immortalita-
tem expectamus: qui absorptus à mor-
te , se ipse ex illa liberare & ex vincu-
lis ejus extricare nequiverit , neque
sibi brachio suo salutem afferre. Quo-
modo enim *alios* juvet , qui se ipse juva-
re non potuit? Talis vero Servator nos
decebat , qui morti dicere posset *Ero*
ô mors pestis tua , Hos. 13. 14. quem-
que ideo excitavit Deus solutis dolori-
bus mortis , eò quod impossibile erat eum
ab ipsa retineri , Act. 2.24. Et cui ideo
data est omnis potestas in cælo & terra ,
ut omnia subjiceret pedibus suis ,
etiam mortem ipsam , quam trium-
phavit in cruce. Hinc dicitur per mor-
tem aboleuisse eum qui mortis habet im-
perium , i. diabolum , Heb. 2. 14. &
soluisse.

solvisse opera diaboli, I Joh. 3. 8.
Cum enim stimulus mortis sit peccatum,
I Cor. 15. 56. condemnato peccato
in carne, mors aculeum amisit, & ab-
sorpta est in victoriam. Venit quidem
contra Christum princeps hujus mundi,
sed non habuit in ipsum quicquam. Joh.
14. 30. Atque hoc ipsum est, quod
de se asseverat Christus, Joh. 10. 18.
*Ego pono animam meam ut eam rursus
assumam. Nemo tollit eam à me, sed ego
pono eam à me ipso: potestatem habeo
rursus assumendi eam. Quod & antea
sub involucro innuerat, Joh. 2. 19.
cum diceret Judæis, destruite templum
hoc, & tribus diebus erigam illud. Lo-
quebatur enim de templo corporis sui,
v. 21. Talis ergo fuit hæc resurrectione
Christi, ex qua, ζωονθεῖς τῷ μὲν υἱῷ
I. Pet. 3. 18. agnitus fuit & definitus
filius Dei & secundus Adam, qui factus
est eis οὐρανοῦ ζωοῦ, I. Cor. 15.
v. 45.*

I 8. Sicut ergo, ut vere dici possit ho-
mo mori, nō est necesse omnia hominis
mori,

mori, non certe animam; quæ etiam post mortem superstes est: ita nihil absurdi est, filium Dei, & Deum adeo ipsum, vere mortuum dici, licet anima ejus toto tempore mortis fuerit in paradyso, & divinitas immortalitem, quæ ipsi natura competit, non exuerit. Cum ex hac unione τὸν αἷμα cum carne, verum & suum pretium accesse-
rit morti Christi, ut qui sanguis fusus est, dicatur *proprius sanguis Dei*, Act. 20. 28. qua & ratione τίμωρ
εἶα dicitur I. Pet. 1. 19. cum extra illam unionem sanguis meri hominis nullius foret æstimii ad conciliandum Deum, Psalm. 49..8.

19. Nec vero, quod maxime ex hac meri hominis resurrectione extun-
dere satagunt, id ex ea sequitur: ni-
mirum nos firmissime inde inferre pos-
se, nos similiter excitandos, si præce-
ptis ejus insistimus. Neque enim si Deus Christum, nullius peccati com-
pertum, nulla labe concupiscentiæ la-
borantem, θοτον, ἀπακον, ἀμιαντον, καχωες.

σύνει

επορ διντ απλολων, Heb. 7. 26. ex-
citavit à mortuis , & in gloriam intro-
duxit: ideo homines peccatores , qui
in multis labuntur omnes , & qui re-
missione peccatorum quotidiana o-
pus habent, & quorum prestantissimis
operibus nævi sui adhærent , similiter
excitate tenetur. Cum nemo secun-
dum hanc hypothesin ad illam filii
gloriam aspirare possit, qui non ean-
dem cum illo viam calcaverit. Aliter
argumentatur Apostolus Rom. 8. 11.
Si Spiritus ejus qui excitavit Iesum à
mortuis, habitat in vobis , is qui excita-
vit Christum à mortuis, vivificabit etiam
mortalia corpora vestra per inhabitan-
tem ejus Spiritum in vobis. Tribuit Spi-
ritui Chisti , quem cum illo comuni-
nem habemus , resuscitatio nem cor-
porum nostrorum, quod abolito pec-
cato, nos ad veram justitiam refingat,
ex qua certissime consequatur vita.

20. Tandem hæc immortalitas
non aliter proponitur , quam merces
obedientiæ nostræ, ex qua non aliter
conse-

consequatur, quam ex hac legis formula, fac, & vives. Licet enim Deus nobis perfectius per os Christi exposuerit, quenam sint revera justa, & rationi congrua; atque insuper in persona ejus representarit majores causas, quam unquam antea, existimandi rerum hoc modo præceptarum functiones, parituras fructum facientibus eas, proposito præmio ei, quicunque eas exequeretur, vita æterna, & dato pro arrha ipso Christo excitato à misera morte ad felicem vitam: Tamen eriam sine illis promissis & eorum exquisita cognitione, dummodo præcepta serventur, nobis constare vitam, affirmare non erubescunt. Ut revera nihil plus illis efficiatur, quam ut illis magis confirmemur, & in decurrentia alacrius via illa majori studio nos exerceamus. Cæterum non minus certo nos per observationem Legis Mosis, atque etiam per notitiam insitam faciendi quod justum & rationi conveniens est, ad immortalitatem aspirare, & tandem pervenire,

quam

quam per ipsa præcepta Christi. Sic quidem ut supervacaneum sit cogitare de his, quæ Christi personam attinent, una cum iis omnibus quæ Christus pro nobis fecit, & facturus est, quatenus per ea justificari velimus, dummodo pie vivamus, & mundanis cupiditatibus valedicamus, Socin. de fide & operibus. Quod certe nihil aliud est, quam juxta fœderis legalis formulam vitam ambire, faciendo quæ sunt legis & Euangeli. Quod prorsus est enervare fœdus gratiæ, quod in melioribus promissis sancitum, & dat quod jubet, & præstat quod promittit. Cum hic à nobis & nostra obedientia omnia magis dependere statuamur, quam à Christo ipso, qui à nostra vel obedientia, vel inobedientia circumscribitur, ut promissa sua vel impleat, vel non præstet. Cum nec vitam nec justitiam nobis ullo suo facto aut passione sit promeritus sed solam vicariam operam fingitur præstare Patri in remunerandis obedientibus, & puniendis refractariis.

21. Ha-

21. Hactenus ideam quandam
Theologiæ Socinianæ $\alpha\sigma \tau\upsilon\pi\omega$ ef-
formavimus, ex qua, quis ejus sit sco-
pus quo collineat, nobis innotesce-
ret. Unde constare possit, esse ido-
lum rationis humanæ, & naturalis
Theologiæ typum, omnibus homini-
bus attemperatum, omnium errorum
& hæresium $\mu\nu\delta\alpha\chi\epsilon\eta\tau$, Scripturæ e-
masculationem, & sensus ejus & stylı
deformationem, fœderis gratiæ ab-
negationem, & in fœdus operum
commutationem. Vix ut Christianis-
mi titulo se tueri inter Christianos
possit, cum verum Deum essentia
unum, personis trinum negat, ex Chri-
sto $\theta\pi\alpha\theta\pi\omega\pi\omega$ facit $\psi\lambda\delta\tau \alpha\pi\pi\pi\pi\pi$, O-
mni merito, dignitate & axiomate
spoliatum, Jesu & Christi nomine in-
dignum, Mose non multo sublimio-
rem, & Legislatorem illo multo infe-
riorem. Qui talem immortalitatis
viam ostenderit, ad quam ipse suis vi-
ribus non potuerit aspirare nec per-
venire, & quam nemo sibi polliceri
possit

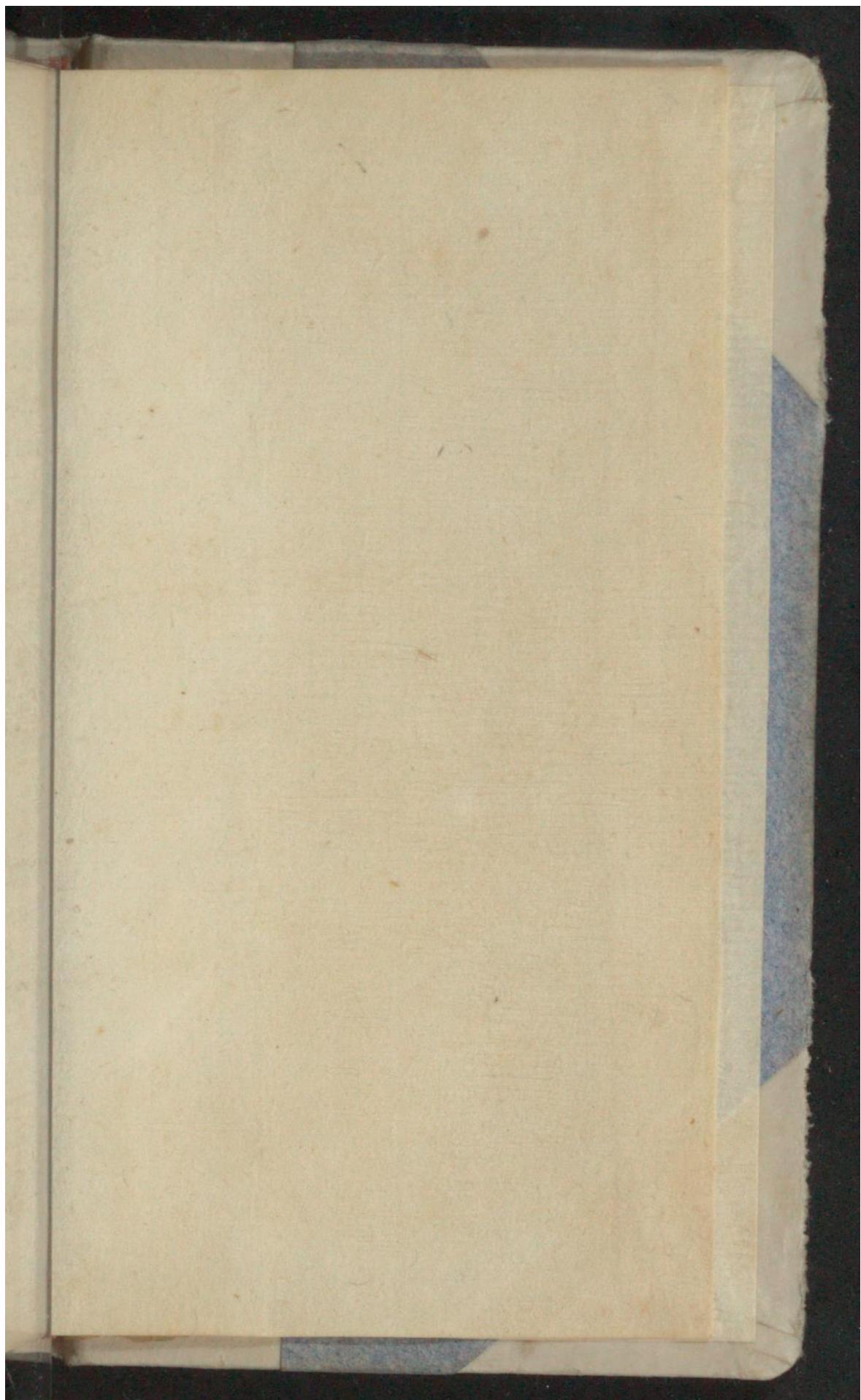
poss
obe
iple
que
poss
veli
vud

possit nisi sub conditione perfectæ obedientiæ, cuius nemo, nisi qui se ipse fallere vult, sibi conscientius esse queat. Denique quæ nemini placere possit, nisi Immanuelis hostis audire velit, & cui nihil sapit nisi quod novum est & à recto tramite abducens.

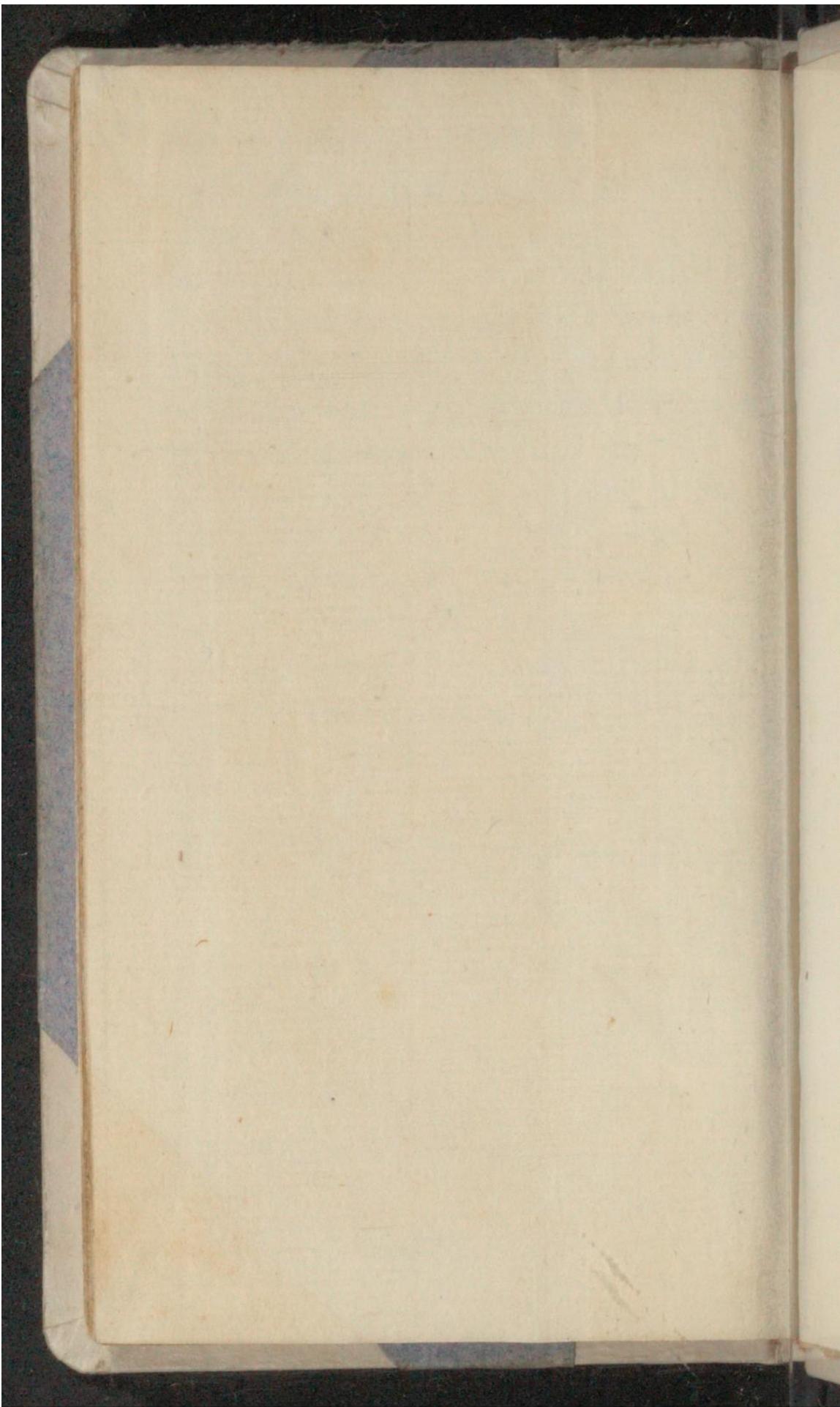
F I N I S.

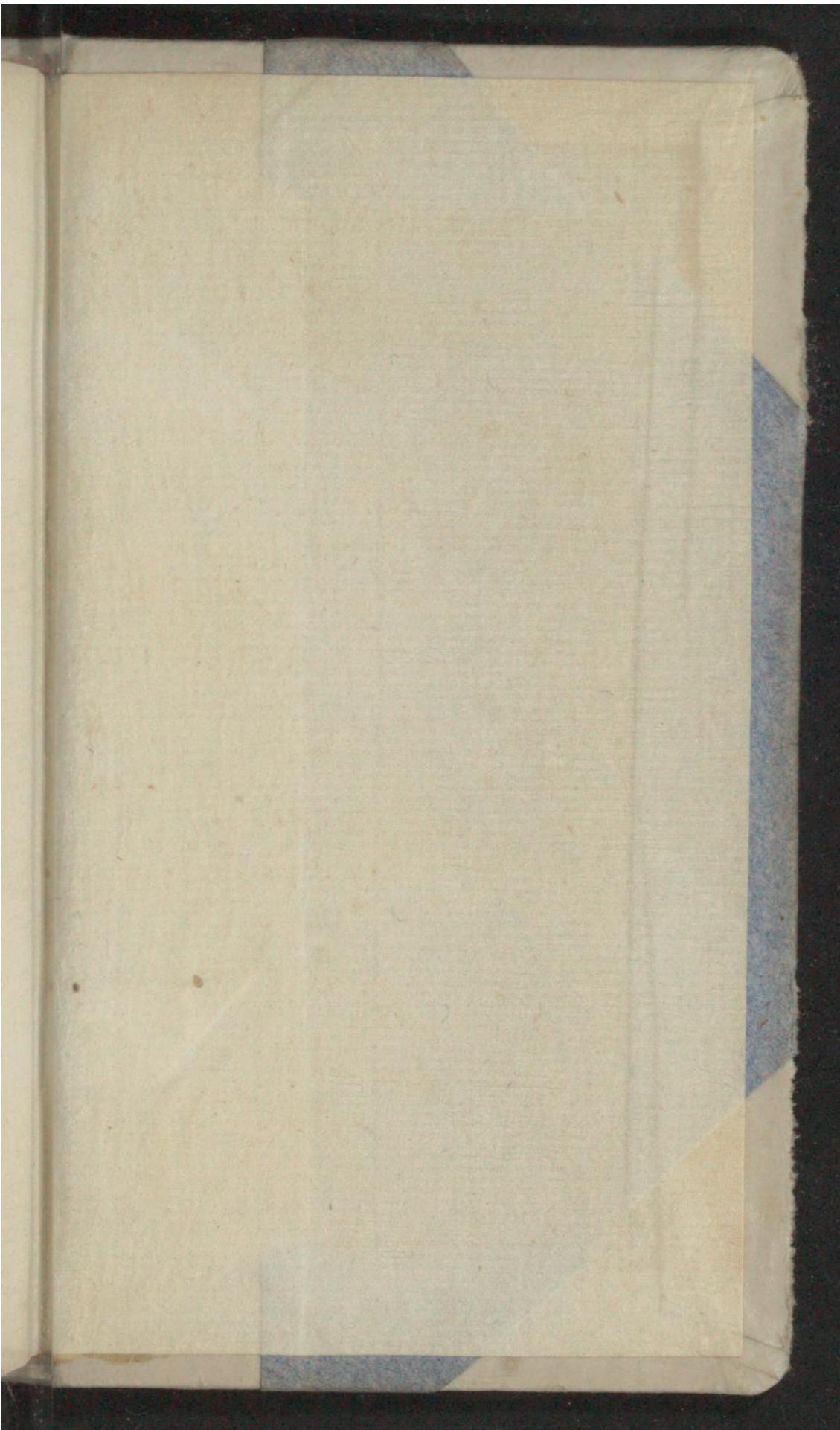

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 F 22